

Vokurav

VELIKÁNI
DĚJIN STAROVĚKÝCH

LÍČÍ

Dr. J. V. PRÁŠEK.

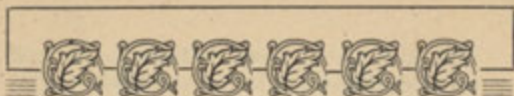
V PRAZE.

NAKLADATELSTVÍ • E. BEAUFORT • KNIHTISKÁRNA

Přístbové čís.:	284
Značka:	P
Zapsáno dne:	10. XII. 1962

R89

AMENHOTEP IV.

Severně obrovských sřícenin Karnackých i Luxorských, jichž posud vzpřímené obelisky pylony a síně sloupové hovoří o světových periodách, zastřených prachem tří tisíciletí, uprostřed záhybu, jímž nilské údolí vniká hluboko na východ do lysých a vyprahlých skal arabských, rozkládá se při pravém břehu dobrodějného veletoku fellašská ves Amarna, za našich dob poněkud oživená, ježto stala se pravidelnou stanicí nilských dahabijí neboli osobních parolodí. Pohříchu z poutníků, kteří od Bulackého mostu plaví se k prvému kataraktu, málokterý vzpomene si, jak vážná vzpomínka dějinná a kulturní utkvívá na opuštěném nyní tellu nebo-li rumovišti amarnském, málokterý zajisté z poutníků těch, všem evropským národům příslušných, oživí si v myslí postavu dávného faraona, ústrkem trojího tisíciletí vybledlou, jenž sám prvý s heroismem obdivuhodným a s horlivostí veliké věci hodnou jal se raziti dráhu čistšímu, přesnějšimu náboženskému poznání, soustřeďujícímu se u víře v existenci jediné bytosti božské.

Čtrnácte set let před Kristem a asi 150 let před Mojžíšem podjal se na místě nynější Amarnou označeném egyptský král Amenhotep IV smělého úkolu. Na místě složitého a v nechtutný formalism zabředlého egyptského obřadnictví, jemuž uměle ducha dodávala theosofická spekulace kněží, zavést chtěl a zaváděl Amenhotep IV (Amenothés neb Amenofis pozdějších učenců hellénistických) nauku novou, vyšší a mravně pokročilejší, která sice ještě nebyla s to, aby vymanila se z tradičních názorův o božské síle, projevující se v blahodějných zjevech přírodních, avšak značila zásadný rozpor s prvotními názory lidstva, přestávajícími na vzývání sil dobrých a usmiřování sil člověku nepřejných. Nemůžeme říci, zda nauka, kterou Amenhotep IV hlásati dal po vši říši své, pronikla i k hebrejským pastýřům, popásajícím stáda svá v travnatém Gosenu, avšak za předchůdce Mojžíšova vždy můžeme královského reformátora považovati. A když uvážíme, že jedna část lidu Jakobova přebývala až i v nejbližším sousedství posvátného města slunce Héliopole — Asenat choť Josefova byla dočista dcerou kněze héliopolského — a srovnáme-li údaj tento se snahou Amenhotepovou, aby héliopolský bůh slunce stal se jediným bohem všeho národa egyptského: tož mimoděk vtírá se přesvědčení v mysl naši, že znal Amehotep původní náboženské názory lidu hebrejského, uctívajícího boha stvořitele, ochránce všeho pořádku, zjevujícího se ve světlém sloupu oblakovém

a trůnícího v étherických výšinách, a že názory tyto, samostatným způsobem pojaté, učiniti chtěl státním náboženstvím říše své. Připustíme-li tuto možnost, vysvětlíme si i jinou okolnost, z nejstarších biblických zpráv známou, Míním totiž poměr lidu hebrejského k Egyptanům, s počátku dosti přátelský, jakkoli nemůže býti pochybnosti, že byli hebrejští kmenové Jakob a Josef s jinými zajatci syrskými násilně Thutmesem III. do Egypta zavlčeni. Klidný lid, který pásal stáda svá a pilně vzdělával končiny, dotud pluhem a rádlem nedotčené, nemohl přece vzbuditi protivenství tak urputného, jímž jej stíhal později král „Josefa neznající“. Dosavadní výklad, že „faraο utlačovatel“, jímž nepchybně míněn jest Ludvík XIV egyptského dávnověku, marnivý Ramsés II, pošel z dynastie nové a že tudíž stíhal lid za cizinského panství Hyksoů v Egyptě usazený, dnes nemůže míti platnosti. Předně nepřišli Israelité do Egypta za Hyksoů, nebo ještě 80 let po zapuzení těchto cizinců z Egypta, jakož dnes víme, bytovali ve střední Palestině, a druhé: nebylo různosti náhledů mezi Ramsem II a předchůdci jeho z XVIII dynastie, která by vysvětlovala jeho pronásledování lidu israelského. Příčina jednání Ramsova mohla jediné spočívat ve vzpomínce, že israelský lid byl buď názory svými blízek prokletému králi reformátoru anebo že dočista Amenhotep IV platnosti hodlal zjednati náboženským názorům israelských zajatců v říši své. Pád Amenhotepův a rozvrat náboženské soustavy jeho

neušetřily ani Israelitů, s nimiž krutě nakládáno, až konečně k násilnému východu ze země přinuceni.

Tak projevuje se vnitřní souvislost dějinná mezi prastarými názory hebrejskými a mezi obdivuhodným faraonem, jehož činnosti obraz hodláme tímto čtenáři českému předvést.

Tento prvý pokus aby průchod byl jednán zásadě jedinobožské, udál se a sice mezi rokem 1400—1385 před Kristem, tedy v době, která východ lidu israelského o více než jedno století předcházela. Původce opravy, král Amenhotep IV byl synem mocného mírumilovného krále Amenhotepa III, Memnona pozdějších hellénských bájepliscův a původce dvou mohutných kolossů na levém břehu thébském, podnes zachovaných a ve starověku tím proslulých, že z neznámé již akustické příčiny při východu slunce táhlé zvuky ze sebe vydávaly. Amenhotep III byl veliký stavitel, jenž Egypt i Nubii naplnil památkami vzácné povahy; on však byl i mocný a vážený král, střed téměř tehdejšího světa, jemuž mocní panovníci asijské, králové babylonský i assyrský a král říše mitánské v Mesopotamii, kterou teprve nedávno seznali jsme ze současných zpráv klínových, úctu velikou prokazovali, ba po jistou míru i svrchovanost jeho uznávali. Bylať již tehdy Přední Asie, zvláště v končinách syrských a eufratských ve vzdělanosti velice pokročila. Současné zprávy a obrazy potvrzují, že obyvatelé končin oněch žili v městech výstavných, chrámy a paláci zdobe-

ných, a zaměstnávající se jednak obchodem s kraji i vzdálenými, jednak i průmyslem a orbou, veliký výtěžek poskytující, byli účastni značného blahobytu. Tak páska vyšší vzdělanosti a vyvinutějších řádů veřejných spojovala asijské tyto říše s odvěkou državou faraonů, kteréž příčinou větší moci její a snad i pro vynikající vlastnosti některých králů přednost byla ponechávána. Tajný archiv krále Amenhotepa III, nedávno v Tell el Amarně nalezený, podává svrchovaně zajímavé ukázky přátelských styků, ve mnohém již na diplomatické poměry novějších dob upomínajících, které tehdy zavládly mezi Thébami, Babylohem, Ninivem a hlavním městem mesopotamským. Amenhotep III měl více manželek, z nichž královna Tii byla matkou následníka Amenhotepa IV. Tato královna Tii jest dějepiscům a egyptologům podnes záhadou. Na četných zobrazených scénách z oněch dob liší se od vznešených Egyptanek i bílou pleť i typem, který odnáší se velice k čeledi indoevropské. Jméno její později dosti hojné, bylo za starších dob v Egyptě zcela neznámo. Rovněž jest s podivením, že řezaná do kamene podoba posvátného chrobáka nebo skarabaea, již r. 1887 našel řecký učenec Cundas ve vrstvách mykénských jsoucích z nejstarších, nese na sobě hieroglyfsky psané jméno královny. Z těchto příčin soudí se, že byla cizinkou a sice nepochybně z ostrovů středomořských, které tehdy, již od dob Thutmesa III, značnou měrou na Egyptu závisely.

Zachované podoby Amenhotepa IV z doby jeho mužné projevují jasně, že byl Amenhotep těla poněkud slabého, ba i chorobného. Správně-li egyptští kamenníci pojali tvářnost královu, která liší se podstatně od tvářnosti předků, pak zírám z pohledu jeho pevná umínenost, odhodlaná provésti úmysl jednou pojatý, byť by i s nejtěžším odporem se potkával. Zdá se, že již otec naplněn byl starostmi o syna až dospěje, neboť z jednoho listu, objeveného nedávno v tajném archivu obou králů, dovídáme se, že snažil se synu svému udržeti spolek přátelský, jež s mesopotamskou říší byl před tím ujednal.

Kralování Amenhotepa III bylo poměrně velmi dlouhé; zachoval se zápis současný, jenž dán byl v XXXVI roce jeho královském. Z toho by bylo souditi, že vstoupil Amenhotep IV na trůn u věku již dospělejším. Z obrazu současných dovídáme se, že při nastoupení svém měl již tři dcer, k nimž později ještě čtyři se přirodily.

Kdo pozoruje bedlivě nápisy a památky z prvých vladařských dob Amenhotepových zachované, nenadál by se pronikavé změny, která za nedlouho vznikla v mysli jeho. I Amenhotep byl horlivým ctitelem božstev thébských, zejména boha Ammona, jež obmýšlel po příkladě zbožných a štědrých předků nákladnými stavbami a bohatými nadáními. Egypt té doby podobal se středověku, ježto králové, královny, princové, vysocí hodnostáři i jiné osobnosti štědrým podporováním náboženských ú-

kolů duši své spásy po smrti zjednati se snažili, zejména pak Thébý přeplněny byly velikolepými pomníky a památnými stavbami, jimiž projevovala zbožnost zakladatelů. Tak zbudoval Amenhotep IV v městě Hermonthi nedaleko Théb chrám božské trojici thébské, již skládali bůh Ammon, bohyně Mut a syn jejich Chonsu, ve Thébách pak kázal král budovati veliký obelisk bohu Harmachovi, z kamene vzácného, který vyskytuje se v lomích assuánských a vyniká i tvrdostí i štěpností.

Tu však mysl králova jiným dala se směrem z příčin nám naprosto neznámých a sotva i pochopitelných. Marně pátráme dnes, po více než třech tisících let, po přímém podnětu, z něhož vyšla snaha opravná. Ctihodné ty památky současné, z nichž čerpáme poučení své, jsou sice přímým zdrojem, avšak nevalně určitým, ježto nedostává se nám porozumění všem jemným podrobnostem, v nich obsaženým. Mnohé náhledy proneseny ve příčině té; tak se zvláštní zálibou domnívali se mnozí, že v pochybnost bráno bylo kruhy kněžskými dědičné právo královo, avšak názor, čerpaný ze státního archivu Amarnského, zvrací úplně domněnku tu. Také jiné domněnky vyslovovány, které více anebo méně jsou pravděpodobny, než nižádným způsobem nejsou průkazny. Dvojí toliko jest nade vši pochybnost zjištěno: prudký spor Amenhotepa IV s kněžstvem thébským a héliopolský původ náboženského směru jeho.

Oprava Amenhotepova vznikla před IV jeho rokem královským, ježto ve IV svém roce již sídlil v nově založeném sídelním svém městě Chutatenu. Poněvadž s počátku panování svého Amenhotep IV ještě vzýval božstva thébská, ve IV pak roce již plul plným proudem reformačním, jest na snadě, že vznikla reformace jeho náhle, z příčin, které ovšem rouškou svou zastírá nepaměť. Ze ctitele Ammona a druhých božstev thébských stal se najednou vášnivý všeho thébského protivník a ctitel božství slunečního, jasně zářícího s výše oblakové, původce blahodějného světla, tepla a tudíž i všeho života, jediného boha Ra-Harmachis zvaného, jenž však prostě lidu i králi Atenem slul. K jasnému obrazu slunce velel Amenhotep lidu svému modlitbami, zpěvy a oběťmi se obracet i na zobrazených scénách tu v dírobích zachované doposud nekropole tu na stěny skalní v okolí Amarnském vrytých spatřuje se Amenhotep v průvodu chotí, dcer, a dvořanů, kterak velebí božskou slunce tvář a milosti se dožaduje od dobrodějných paprsků jeho.

Změna tato nebyla prosta bouřlivých událostí. Především dlužno souditi, že mocné kněžské sbory ve Thébách postavily se králi tuze na odpor, neboť z té zajisté příčiny založil si král nové sídelní město, které demonstrativně nazval Chutaten, sídlo Atenovo. S králem opustili Théby i jeho stoupenci, zejména kněz vyššího řádu, „božský otec“ Ai, jenž za to odměněn chotí z blízkého příbuzenstva

králova a v Chutatenu i jinými vzácnými hodnotami ozdoben. Než marný byl odpor proti králi, opírajícímu se o osobní stráž černošskou, mazaiu zvanou, a o četné vojsko. Výhody plynoucí z poslušnosti rozkazům královským byly již v tehdejší Egyptě velíky a lákaly zástupy smaživců do nového hlavního města. Odpor kněží thébských byl zajisté zlomen, byť by i ne zcela vypleněn, a města vítězného faraona stihla tedy plnou měrou božstva, v jejichž jméne kněží thébstí osmělili se vzdorovati králi svému.

Podobajíť se sice dnešního dne trosky nejstaršího velkoměsta světového opuštěné kostře, neúplné, zlomyslníky a sběrateli obrané i oloupené, jejíž přirozená pevnost toliko dovedla čeliti ústrkům trojího tisíciletí, avšak i ty řídké památky, které dotud zbývají, podávají hrozný obraz pokuty, již vítězný farao ve jménu boha svého uvalil na božstva thébská, v prach povalená. Kdekolivěk v nástěnných nápisech chrámových i palácových vyskytovalo se jméno bohů Ammona, Mut, Chonsu, Hathory atd. bylo pečlivě vydlabáno, přičemž nečiněna výjimka ani při jménech králů již zemřelých. Tři Amenhotepové byli předchůdci faraona reformátora, všichni tři však vymizeli na nápisech a místo obvyklých jmen, eliptickou kartuší uzavíraných, vydlabána v textech takto opravených rozvláčná trůnní jména jednotlivých králů. Při tom sám Amenhotep podával dobrý příklad, změnil jméno své v Chuenaten, s nímž se odtud na všech

památkách z doby jeho setkáváme; ano i jména dcer svých přeměnil, vloživ všude místo nenáviděného Ammona jméno slunečního boha svého.

Nepřestala však opravná horlivost králova toliko na památkách thébských božstev, nýbrž po vší zemi pronásledována božstva tato; na jedné straně lze stihati zélotism králův až do Nubie, kde starobylé chrámy v Solebu a v Semně namnoze jsou znešvářeny dlátem vášnivých stoupencův Atenových, na druhé straně neušetřeny ani hroby dávno zemřelých soukromníků v Benihassanu. Největší vandalism potkal krásný chrám bohyně Necheb v el Kabu, již pozdější Hellénové Eileithyii v protivu kladli; krásný chrám tento, skvělé dílo Amenhotepa III, zohaven rukou náruživou ku škodě nenabytné. Konečně zbudován malý chrámeček bohu Atenovi ve Thébách, v nejbližším sousedství velechrámu Ammonova, jako by vítězoslavný pomník triumfujícího nového náboženství nad povaleným kultem božstev thébských. Ani annály velikého Thutmesa III na stěnách velechrámu Ammonova ve Thébách neušetřeny, ježto i z nich jméno Ammonovo důsledně odstraněno.

Hlavní však ránu zamýšlel Chuenaten — tak budeme královského reformátora ve shodě se současnými pomníky i my nazývati — zasaditi starobylému „stobrannému“ královskému sídlu, založiv si residenci novou. V kraji nevalně příhodném, mezi nynějšími osa-

damí Amarnou, Hadži Kandilem, Amariem a Hauatou, spatřují se ještě podnes kolossální zbytky efémerního někdy královského sídla, základy nesčíslných domův a paláců, v rovné i pravidelné ulice roztríděných, uprostřed pak základy velikolepého chrámu boha slunečního, jenž ve způsobě své lišil se naprosto od obvyklého tvaru chrámův egyptských. Doposud lze dobře rozeznati, že přicházelo se do svatyně dvěma nádvořími a trojí řadou pylónů. O nádheře některých palácův a chrámův chutatských poskytují poučení základy obrovské budovy, v nichž na prostore 19.000 m. čtv., spatřuje se podnes asi 750 úlomků sloupových. V okolních skalách upraveny byly pro krále a nejvyšší jeho hodnostáře nepřístupné hroby skalní, na některých pak stěnách zobrazeny scény adorační, kterak král s rodinou a velmoži svými oslavuje blahodějně božství slunečné. Jiné nekropole založeny na severní a na jižní straně nového města, i zachovaly se v nich četné hroby až po doby naše, nepřebíraný poskytující obrazy a nápisy pramen vzácného historického poučení.

Jednotlivé z obrazů těchto zasluhují bližšího povšimnutí, poněvadž podávají vodítka k seznání povahy královské. Nebo pozorujeme-li krále, kterak tu jede na skvostném voze svém v průvodu královských paní a dcer, chráněn jsa strážnými mazau, tu zase s balkonem svého paláce, kterak štědře věnci podílí své věrné, onde konečně, an matkou svou Tii provázen jsa, vstupuje do hlavního chrámu

boha slunce, kdež při vchodu z prvního do druhého nádvoří uctivě jej vítá velekněz, vždy nabýváme přesvědčení, že lišil se tento faraon pronikavě od svých předkův a že mnohem určitěji projevoval vůli svou, opíraje se o cizí žoldnéře a o vojsko sobě věrné.

Také seznáváme z obrazů těchto, že bohocta Atenova netrpěla ani soch ani obrazů božských. V jednotlivých scénách věrně jest zobrazen vnitřek slunečního velechrámu, zejména druhé jeho nádvoří, obklopené otevřenými síněmi sloupovými a ozdobené hojnými sochami královských manželův. Uprostřed nádvoří spatřuje se pod širým nebem veliký oltář sluneční, k němuž na dvou stranách schody vedou; svrchní plocha naplněna jest dary obětními. V pozadí nádvoří spatřuje se pravá svatyně, v jejímž pozadí, o několik stupňů jsouc zvýšeno, bylo nejsvětější. Veliké svítlny na pokraji svatyně propouštějí světlo do vnitř i nejsvětějšího, avšak nikdež ani sochy ani obrazu neviděti. Kult Atenův byl tudíž bezobrazný, ve kteréž stránce jedině kult starohebrejský jemu se podobal. Avšak i rozloha a vnitřní úprava chrámu chutatenského velice upomínají na chrám Salomonův. Nejsvětější a svatyně v pozadí druhého nádvoří, oltář uprostřed druhého nádvoří analogického s jerusalemským dvorem kněží, pylonová brána, upomínající na sluneční bránu, kudy se vcházelo do dvora kněží z nádvoří žen — toť jsou podobnosti, které nesluší na vrub pouhé toliko náhodě přičítati.

Obsah nauky samy, která mocným slovem královským byla v zemi zaváděna, znám jest z hymnu slunečního, zachovaného, na stěnách některých hrobův amarnských. Dle slov hymnu tohoto byl uctíván Aten jako bůh živoucí a jediný, vedle něhož není jiného, pán pravdy a práva, jehož světlu všichni lidé jásavě poctu vzdávají, takto stvořitele svého oslavující. Aten jest stvořitelem nebe, země i všeho tvorstva, pánem „obou světů“. Když sklání se Aten na západě k odpočinku, upadá země ve tmu jako mrtvý, jenž odpočívá v hrobě. V noci, kdy blahodějný paprsek Atenův neoblažuje tvorstva, přestává všečen život, avšak s východem slunce znova probouzí se veškeren svět a každý spěje za úkolem svým. „Zvířata pobíhají,“ praví se v hymnu, „ptáci vylétají z hnízd a rozpínají křídla, tvůj duch velebíce, lodi plaví se po Nílu, světlo tvé ryby z řeky vábí. Paprsky tvé pronikají do velikého moře, zúrodňují ženy a dávají život dítěti v lůně matčině.“

Pohříchu nejsme s to, abychom ze souvěkých zpráv, dík nejnovějším nálezům velice četným a obsahem vzácným, dovršili obraz reformátorské činnosti Chuenatenovy. Přebohatý nález Amarnský, v němž jeví se veškero diplomatické spojení královo se státy předasijskými, nedotýká ani slovem vnitřních poměrův egyptských, vůbec pak přestávají zprávy současné XII královským rokem Chuenatenovým. Nevíme ani, jakého konce dožil se královský reformátor. Jediné dovídá-

me se, že nauka Chuenatenem zaváděná ještě po krátkou dobu se udržela, neboť prvý jeho nástupce Rasaakachepru, choť nejstarší dcery královské, ještě byl ctitelem božstva slunečního. Avšak proti novému náboženství vzrůstal zuřivý odpor na všech stranách, načež dřívější kněz thébského Ammona, „božský otec“ Ai, Chuenatenem k vysokým důstojnostem ustanovený, vlády se zmocnil a královské sídlo do Théb přenesl. Tehdy opuštěno nedostavěné dosud královské sídlo Chuenaten, král pak sám jal se opět vzývati boha Ammona a jeho družinu božstev thébských. Náboženství Atenovo již jen živořilo, až druhý nástupce krále Ai Horemhib úplně je vyplnil. Jako za Amenhotepa IV proti Ammonovi a božstvům thébským, tak za Horemhiba řáděno bylo proti Atenovi a památce jeho stoupenců. Roku 1889 objeven blíže Amarny hrob královského reformátora, byl však zcela vyplněn a mumie krále zpřerážena. Obecný jest soud, že byl králův hrob zpuštěn za reakce Horemhibovy, návodem vítězného kněžstva Ammonova, na jehož přání strhl Horemhib i chrámek Atenův ve Thébách, někdy Amenhotepem IV zbudovaný, načež na jeho místě vztyčeny vysoké pylony na počest Ammonovu. Jako pak v novověku porážka náboženské strany po dlouhá léta pocitována, tak i v tehdejší Egyptě mocné kněžstvo bedlivě dbalo, aby každá vzpomínka na kult Atenův byla vyhlazena. Horemhib jest původcem nového rodu královského, dynastie XIX, již povznesla horlivost

ve službách Ammonových. Třetí nástupce Horemhibův Ramsés II při všem lesku svém byl závislým na vůli kněží, kteroužto závislost projevoval nepočetnými stavbami chrámovými. O něm lze říci, že byl obnovitelem staroegyptských poměrů náboženských, což bylo patrně příčinou, že utiskoval Izraelitů v Góšenu a v okolí héliopolském. Většina badatelů historických pokládá Ramsa II za „faraona utlačovatele“, který „neznal Josefa“ a po jehož rozkaze bylo Židům stavěti pevnosti Pitom a Ramsés, v základech nedávno objevené. Tato obava před Izraelity dá se toliko vysvětliti, když předpokládáme, že bylo jisté společenství mezi nejstarší podobou Jahvismu a opravou Amenhotepovou.

SAUL.

Efraimským údolím, Suf zvaným, kráčeli dva muži, jeden v rouše otrockém v uctivé vzdálenosti druhého, jehož veškero vzezření projevovalo ušlechtilý původ a mysl rytířskou. Byltě mohutné postavy, o hlavu obvyklou postavu muže převyšující, krásné tváře, ušlechtilého držení těla a dle roucha i výzbroje slušelo se čítati jej k urozeným země. I byl skutečně z rodiny, která znala dlouhou řadu slavných předkův a byla z nejpřednějších v území Benjamin.

Byl to Šaul nebo Saul, syn Kišův z Gibee Benjaminské, o němž šla zvěst, že jest v Israeli mužem nejkrásnějším. Mohutná postava dodávala mu významu, který šířil se daleko za meze rodné osady. Vypravovalo se později, že jednou ztratily se Kišovi oslice na pastvě. I uložil Saulovi, aby vybrav si otroka spolehlivého, dal se na cestu hledat hověd ztracených. V průvodu věrného otroka — postavení otroka bylo mezi Israelity mnohem příznivější než u národů jiných; bylt' k rodině počítán, všech radostí i strastí v rodině účasten a po

nějaké době za věrné služby i osvobozen a statkem dařen — prošel Saul hornatinou efraimskou, krajem Šališou, kdež Kanaanský lid dosud přinášel oběti Baalovi svého údolí, a stanul až nedaleko moře v Šaalbim, aniž však shledal stopy oslic zaběhlých. Marno bylo i pátrání v krajích benjaminských, jimiž vracející se z Efraima, beznadějně se ubírali.

Nemaje čáky do splnění úkolu svého a naplněn jsa péčí, aby dlouhým meškáním starostlivý otec neměl obavy o bezpečnost synovu v době nebezpečné i nepokojné, kde ze dvou stran nepřátelé na ručích koních a s větrem závodících velbloudech přepadali tichá sídla Synův Israelských, chtěl se Saul ze Suf domů navrátiti, ale otrok místa znalý upozornil pána svého, že žije v kraji tomto slavný muž boží, jehož proroctví jsou neklamna; toho, pravil, možno ještě přeptati se, kde by byla hováda. Saul zdráhal se, nebo chléb byl došel ve vacích a neměli daru muži božímu, ale otrok byl mužem dobré rady; mělť u sebe čtvrt šekele stříbra, který byl darem vhodným za věštbu.

Svolil tedy Saul a ubíral se s otrokem do Rámy, kdež slavný muž boží časem meškal. Město, podnes ještě er-Rám zvané, prostíralo se již tehdy na bocích okrouhlého pahorku, na jehož temeni nebo výsosti byl prostý kamenný; oltář, kdež muž boží v Rámě přebývající Jahvovi oběti přinášel. Kráčeli tudíž do vrchu k městu benjaminští poutníci, cestou pak potkavše se s dívkami, které vycházely

vody vážit, tázali se, kde by byl věstec. I odpovídaly ochotně: „Zde jest před vámi, neboť přišel do města dnes, aby na výsosti hory velikou oběť vzdal. Hned jak vejdete do města, naleznete ho, prve než vstoupí na horu k jídlu. Lid zajisté nebude jísti, dokudž on nepřijde: nebo on požehnává oběti, a potom jedí, kteříž pozváni jsou. Nyní tedy jděte, nebo dnes naleznete ho!“ A když vcházeli do bran města, potkali se s věstcem právě přicházejícím, jemuž byl den před tím věštbou oznámen příchod muže z rodu Benjaminova, k vůdčovství proti Pélišťům spůsobilého. Saul vida v bráně tvář muže vážného, otázal se ho, kde bydlí muž boží, ale vlídně dal se muž boží poznati i pozval Saula na horu k obětním hodům a k pobytu do rána pod střechou domu svého.

Takto setkal se Saul poprvé se slavným věstcem Samuelem, jehož pověst pronikala daleko široko do sídel Synův Israelských. Vynikal znamenitými vlastnostmi věstce, o němž pověst šla, že narodil se za okolností neobyčejných a že mládí prožil v domě božím v Šilo, před lety již skrze Pélišťy zkaženém. Byl i miláčkem boha Jahve, který ve věštbách jemu budoucnost oznamoval, byl rozšafný soucě, který pře mezi lidem israelským dle práva a spravedlnosti rozsuzoval, a byl v mužných letech i chrabrým vůdcem soukmenovců svých v boji. Když však jižní kmenové upadli v těžké poddanství Pélišťů, kteří všem kovářům živnost zakázali, aby si Israelité zbraní

kovati nemohli, sami však dům boží zpustošili a vyvrátili, odkudž archa úmluvy, stálého nemajíc sídla, na různých místech uchovávaná, tu uznal i Samuel, že není lze v tu chvíli odvažovati se beznadějného odporu. I skryl hněv v srdci svém a čekal oddaně, až vzbudí Jahve v lidu svém válečníka, který by zapudil ze země nenáviděné cizince. Ježto pak nebylo domu božího, přecházel Samuel z místa na místo, oběti konaje, lid v důvěře v Jahve utvrzuje a práva mezi ním dbaje. Z pochůzek svých vracel se pak občas do Rámy, oblíbeného sídla svého.

Byl již tehdy Samuel muž starý s vousem velikým, po hrudi splývajícím, v plášť proročský oděný. Přebýval v Rámě v domě prostranném, při němž bylo vzdušné večeradlo. A když na výsosti hory vzdával oběť Jahvovi za trpící lid israelský, zval k hodům starší i přední z lidu. I v ten den, když Saul do Rámy bezděky zavítal, prostřeno bylo ve večeradle pro třicet hostí, čestné však místo neosazeno. Očekávalť Samuel dle věštby toho, který lid vysvoboditi měl z rukou pélišťkých, i kázal kuchaři, aby proň nejlepší díl obětního hověda uchoval. Spatřiv pak Saula, po oslicích se tážícího, naplněn byl radostí nad mohutnou postavou a milou tváří jeho, ježto doufal, že muž tento vlastnostmi vzácnými vynikající jest vůdcem rozeným lidu všemu. I upokojil jej příčinou oslic, kteréž mezitím nalezeny byly, uvedl do večeradla, předložil jemu díl nejlepší a zdrahajícího se oslovil významně:

„A čím bude, což nejlepšího jest v Israeli? Zdali ne tvé a všeho domu otce tvého?“

Porozuměl Saul slovům věštcovým, ale nedůvěřoval jim. Pocházel z kmene jsoucího v národě z nejmenších a z rodu sice starobylého, ale mezi Benjaminity rody jinými urozenosti a bohatstvím zastíněného. Samuel však, když blížila se noč, ulehl sám se Saulem v hostinné jizbě nad večeřadlem, kamž toliko vzácné hosti uváděl, a když byl den, vyprovodil Saula až před brány města, tu pak, když Saulův otrok na jeho přání Saulem ku předu poslán byl, vzal nádobku oleje a pomazal hlavu Saulovu, políbil jej a pravil: „Aj pomazal tebe Jahve nad dědictvím svým za kníže a vysvobodíš lid jeho z rukou nepřátel, kteříž vůkolí něho jsou,“ načež rozžehnav se s ním, vracel se do domu svého.

Takto Saul stal se mužem v Israeli k panství předurčeným skrze nejpřednější v lidu auktoritu, ctihodného soudce a věstce z Rámy. Dle vůle Jahvovy, již mu Samuel zjevil, měl býti knížetem (nagid) lidu svého a sice knížetem válečným, který lid israelský vyprostí z rukou nepřátelských. Saul dobře poznal, že úlohy této dočiní se pomocí těch, kteří byli ve službách Jahvových, a že dlužno je získati. Starožitný vypravovatel, zešedivělý v naivních názorech doby své, snahu Saulovu zahalil rouškou božské vůle, kteráž učinila, že „změnil Jahve srdce jeho, Saulovo, v jiné“. V důsledku této změny, když přišel ku Gibeat Haelohim, k „pahorku božímu“, o nějž opíral se nesib

nebo stálý tábor Pélištů, tu pak potkal se se zástupem věstců, s hory sestupujících za zvuků kotlů, harf, citer a píšťal prorokujících, přidal se Saul k věstcům a prorokoval s nimi. Takto když byla obrácena pozornost lidu k osobnosti Saulově, bylo potřebí jen vnějšího podnětu, aby panství nad lidem israelským mohlo býti vloženo v ruce jeho.

A podnět ten záhy se vyskytl. Král Ammonitů, kočujících se stády na pokrajích zajordánské pouště, Nachaš jménem, vpadl do území israelského a oblehl město Jábeš v Gileadu. Obyvatelé města, nemohouce se nadíti ani rychlé, ani dostatečné pomoci od předjordánských soukmenovců skrze Pélišty utlačovaných, poddávali se již Nachašovi úmluvou, ale hrdý emír chtěl je přijati teprve tehdy v poddanství, až by každému z nich vyloupil oko pravé a tak je zhaněl před lidem veškerým. V tísní své prosili Jábešští o lhůtu sedmidenní, po níž, kdyby se jim nedostalo pomoci od soukmenovců, bylo by se jim podvoliti hroznému požadavku. Nachaš svolil a poslové Jábešští spěchali do sídla Saulova v Gibei, kdež právě svolána byla valná schůze lidu. I vypravovali, jaké čeká jich pohanění, nedostane-li se jim rychlé pomoci. Přítomní sice propukli v pláč, ale nikdo neodvažoval se k činu raditi. Tu vrací se Saul s pole, jde za spřežením volův a táže se, proč by plakali, když pak uslyšel nárek Jábešských, mysl jeho rozbouřila se velice. Vzal oba voly, rozsekal je na kusy a rozeslal po všech končinách israelských řka:

„Kdo by nevytáhl a nešel se Saulem a Samuelem, tak stane se s voly jeho.“ Tu sbíral se rychle lid u velikém počtu v Bezecku mezi Sichemem a brodem jordanským u Betšeána, odkudž vzkázal Jábešským, že nazejtří dostane se jim pomoci. Časně z rána, dříve ještě než parné slunce síly lidské zpoutalo, uspořádal Saul zbrojný lid ve trojí šik a z nenadání udeřil na Ammonske, ani právě s Jábešskými jednají. Překvapený nepřítel poražen rozehnán, kolem pak Jábeše ležely hojné mrtvoly padlých Ammonských bojovníků.

Tak vykonal Saul slavný čin ve jménu všeho národa. Z jednání s posly jábešskými vysvitá, že požíval již Saul mezi Benjaminity a snad i v územích okolních značné váhy politické, ač dosud zastíral se ctihodnou postavou Samuelovou. Porážka Ammonských poskytlá však vzácnou příležitost k politickému soustředění veliké většiny národa, jehož důsledkem mělo býti spojení všech Israelitů v jediném ústrojí státním. Popud vzešel od Samuela. Vážný tento prorok neměl čáky ani do svých sil stářím již ochabnuvších ani do synů svých, kteří si záhy hrdopyšností srdce lidu odcizili, a pohlížeje k potřebě, aby dostalo se Israelitům vůdce ne toliko na čas a nahodile ustanoveného, nýbrž trvale mocí obdařeného, svolal lid, pokud nebyl Pélištům poddán, do Gilgal, proslaveného z dob Josuových, tam vyzul se z povinnosti soudce, již po mnohá léta vykonával, a za souhlasu všech přítomných prohlásil Saula za knížete, ne však jednoho neb

několika kmenů, nýbrž všeho národa a sice s výslovným úkolem, aby osvobodil zemi i lid ode jha Pélištů.

Byl to tudíž velice vážný a v následcích důležitý okamžik, když podařilo se Samuelově prozíravosti přiměti lid, aby si v osobě benjaminského válečníka Saula zvolil krále. Musiloť zajisté býti Saul i jinak ještě znám než vítězstvím nad Ammonskými, anobřž veškera jeho činnost královská projevuje, že byl Saul bohatýrem již z dřevních dob slaveným. Vítězství před Jábešem pokládati jest spíše za poslední článek v řetězu slavných válečných činů, jež Samuela pohnuly, že Saula lidu za krále doporučil. Podání po dlouhé doby toliko v ústech lidu zachovávané představovalo si sice později Kišova syna jako muže sotva jinoství odrostlého, skromného, ba i ostýchavého, jenž zásluhou Samuelovou a bez vlastního přičinění k důstojenství královskému byl povolán, ale totéž podání, které spojuje různorodé události, aniž by kriticky zkoumalo, pokud jest souvislost jejich v rámci jediného obrazu možná, staví Saulovi ihned po zvolení jeho po bok hrdinného syna Jonátána a tím nepřímou dosvědčuje, že byl Saul v letech mužných, když vloženo bylo na bedra jeho důstojenství královské. Vypravování o Saulovi a otroku oslice hledajících jest toliko lidový moment, kterým měly zastříti se události podání neznámé, události totiž, jimiž byl Samuel na vynikající osobu Saulovu upozorněn.

Prvým činem království Saulova bylo

shromáždití zbrojné síly národní proti Pélištům, jichž náměstek sídlil právě v Saulovu původišti Gibeí. Nebyla to úloha snadná, neboť proti vycvičenému vojsku Pélištů, řízenému zkušenými veliteli a spoléhajícimu na zbrojné vozy i četnou jízdu, mohl Saul do pole postaviti voj z rolníkův israelských složený, kteří sice bili se statečně v drobném boji a dovedli i vítěziti za okamžité hotovosti, ale proti řádně organisovaným zbrojným silám nepřátelským byli přece nedostateční. Proto vybral si Saul menší počet mužstva, s nímž po delší čas vytrval v poli a takto je zvykal bojovati s nepřítelem vojensky vedeným a boji uvyklým. Sám položil se vyčkávaje, u Mikmaš a Betel, jeho pak syn Jonátán v Gibeí. Ohnivý Jonátán srazil se s Pelišty sám první, přepadnuv a zničiv strážný oddíl Pélištů. Nenadálý tento úspěch dal znamení k boji obecnému. Rychlými posly oznamoval Saul Israelitům zdar synova počínání a kázal národní hotovosti, aby se sebrala u Gilgal. Než naděje Saulovy do ochoty lidu byly jen částečně splněny, když pak Pélištové přitrhli s velikým vojskem a položili se s vozy a jízdou u Mikmaš táborem, tu pozbyli mysli Israelští a ustoupili na východ Jordánu, kdežto lid v jeskyních, cisternách a nepřístupných skrýších se před nepřítelem skrýval. Toliko Saul a Jonátán s houfem Benjaminitů vytrvali a položili se u Gibeí v pevném táboře, odtud Pélištů pohyby střehouce.

Postavení krále i hrdinného syna jeho bylo

velice nepříznivé, nebo Pélištové, zanechavše proti nim vojska oddíl neveliký, ve třech proudech rozlili se po zemi a vše plenili a pustošili. Bylo potřebí znamenitějšího úspěchu, aby lid zpohodlněl již a z valné části zkrze Pélišty odzbrojený — „nebylo pak kováře po vší zemi israelské,“ praví starožitná paměť, „neb to byli způsobili Pélištové, aby 'Ibrím sobě snad nadělali mečů neb kopí; protož chodívali všichni Israelští k Pélištům, když měli zostříti sobě radlici i motyku i sekeru i kratci“ — dal se uchvátiti k osvobozujícímu boji národnímu. Ku přesvědčení tomu dospěl Jonátán. Zpozorovav kdysi příhodnou chvíli, v průvodu prý jediného vojína a bez vědomí otcova, odhodlal se těžiti z divoké povahy půdy a smělým činem vrhl se na nic netušící předvoj Pélištů. Zajímavé a ve starobylých pamětech velmi řídké jest líčení povrchu půdy, na němž Jonátán přepad svůj zosnoval. Jako zuby trčela úskalí z dvou stran doliny, z níž Jonátán a soudruh jeho vyšplhali se ku strážnému stanovišti Pélištů; rozptýlené stráže pobíjeny s takovou rychlostí, že mužstvo nedalekého tábora, mnil se býti přepadeno velikým počtem Israelitů, počalo utíkat, což zpozorovav Saul se svými v Gibeí a zvěděv o odvaze Jonátánově, kázal nésti archu úmluvy v čele vojska a klopotně vrhl se na nepřítele ve zmatek uvedeného. Uprostřed seči přešli Israelité, kteří byli přinuceni s Pélišty do boje táhnouti, ku svým soukmenovcům, a tu Pélištové spojeným úsilím poraženi a až po Ajalon zahrnutí, zanechavše

bohatou kořist vítězům. Rozsáhlé kraje vyprostěny tímto vítězstvím, jehož zásluhu lid Jonátanu přikládati neustal, z moci Pélištův a poddaly se Saulovi.

Tímto slavným činem utvrzeno teprve zánovní království Saulovo, kterýž kromě toliko některých okresů judských kraloval nad veškerým národem israelským. A kraloval slavně, nebo i pozdní kněžský sběratel starvých pamětí, který vědomě Saulovi zásluh ubíral, nemohl potlačiti zprávu, že Saul se zdarem odrážel útoky nejen Pélištů, nýbrž i Moabských, Ammonských a Amorských ze Soby na divoké vysočině hauránské. Zřídil si Saul znamenitý štáb ze synů svých Jonátana, Išjó (neb Išbaal) a Malkišue, jakož i z příbuzného svého Abnéra a pečoval pilně o zvelebení i výcvik vojska, aby dokonal hlavní úkol svůj, vytržení zblývajících ještě israelských končin z rukou Pélištů.

Než nenadál se hrdinský král, že snaha jeho dá podnět k rozbrojům v národě, sotva sjednoceném. My příčin rozbrojů těch již neznáme, neboť staré paměti israelské, nyní v I knize Samuelově uchované, podány jsou jen částečně a s nestejného stanoviska. Jest zřejmo, že v nynějším textu knihy Samuelovy vypravují o Saulu dva zpravodajové, jeden prostě a objektivně po způsobu podání lidového, druhý se zřejmou tendencí proti Saulovi, o němž hlásá, že pozbyl přízně Jahvovy a proto že i odňato bylo království od rodu jeho. Dle

druhého vypravovatele, Saulovi nepříznivého, postavil se Samuel proti Saulovi a sice za okolností, jichž nehistoričnost jest na bíledni. Aby Saul osvobodil lid z rukou Pélištů, proto Samuel doporučil národu volbu Saulovu; když však svolával Saul poprvé hotovost proti odvěkému nepříteli, nepřišel Samuel, jakkoli snažně byl očekáván, a když přišel konečně, tu již teprve příkře obviňoval Saula, že jednal proti vůli Jahvově a tudíž že pozbyl přízně božské, pro kterouž příčinu Jahve již jiného si obral, jemuž se dostane královského důstojenství. Ano, zpravodaj tento přímo dotvrzuje, že nedostatek činného účastenství se strany Samuelovy byl hlavní příčinou, proč Saulovi nezbývalo leč přestati proti Pélištům na obraně, viní tudíž Samuela, že prohřešil se příčinou viny Saulovy na myšlence národního osvobození, pro niž maličko před tím tak velice horoval.

Tu jest nutno hledati vinu Saulovu a oceniti po zásluze velikost její. I slyšmež Saula sama (I. Sam. 19, 11, 12), kterak jednání své v táboře gilgalském objasňuje rozhněvanému a Jahvovu nemilost ohlašujícímu Samuelovi: „Když jsem viděl, že se lid rozchází ode mne a ty jsi nepřišel k uloženým dnům, Pélištové pak byli již shromážděni v Mikmaš, řekl jsem: Nyní sstoupí Pélištové proti mně do Gigal, aniž jsem byl Jahve ukrotil. Potřebou dohnán jsa, obětoval jsem oběť zápalnou.“

Tedy oběť, již Saul vzdal na místě Samuelově, čin to, jež Samuel ihned a důrazně za

pošetilý pokládá, byl příčinou Jahvova hněvu a rozstrku mezi Saulem a Samuelem. Samuel tudíž jmín jest za velekněze, jemuž toliko jedinému sluší přinášeti jménem národa Jahvovi oběť zápalnou, ale není již tím váženým sic, ale přes to prostým věstcem z Rámy, jakož líčen jest na počátku dráhy Saulovy. A tu mimoděk vkrádá se otázka, stala-li se taková změna se Samuelem a jeho úřadem kněžským a stala-li se, kdy se tak událo? Ježto však zprávy o Saulovi vypovídající ani slovem změny podobné nevzpomínají, dlužno přihlédnouti k dobám následujícím, zda za těch již zavládaly poměry, které neznámý zpravodaj o domnělé příčině sporu mezi Samuelem a Saulem předpokládá.

A tu především vizmež poměry na dvoře Saulova nástupce Davida, kterýž sám Jahvovi obětoval. Měl sice na dvoře dva kněží, Ebjatara a Sadoka, ale žádný z nich nebyl veleknězem, jakkoli původ svůj odvozovali od Aharona, bratra Mojžíšova. Rovněž Salomon ihned po svém nastoupení vzdal slavnou oběť Jahvovi na velikém oltáři na výsosti hory u Gibeona, a když později dokonána byla stavba chrámu, tož opět Salomon sám přinášel Jahvovi oběť zápalnou. Nikdež však v textu biblickém nepokládají se oběti Davidem nebo Salomonem vzdávané za činy pošetilé, pošetilým nemohl tudíž býti zván ani čin Saulův, jenž v Gilgal obětoval, ba nemohl býti čin tento ani příčinou rozstrku mezi králem a Samuelem, tím spíše, ježto starý vypravovatel přímo dokládá (I

Sam. 16, 1), že Samuel nerad jen a ku přísnému rozkazu Jahvovu od Saula ustoupil.

Vidno z toho, že pozdější vypravovatel, jehož bezpečně hledati můžeme v kruzích jerusalemského kněžstva, pravou příčinu sporu mezi Saulem a Samuelem zakryl smyšlenkou, zdůvodnitelnou toliko názory pozdějších dob, za nichž velebně byl skutečně po králi prvou auktoritou v národě. A tu na snadě jest tázati se: cui proffit? Odpověď podává tendence vypravovatelova, který nadšeně velebí judského válečníka Davida a jej okázale proti Saulovi vynáší.

Dlužno jest pozorně zkoumati první zprávy o Davidovi, které velice se podobají zprávám o povolání Saulovu. Jako líčí pověst v Saulovi jinocha, jehož otec v průvodu otroka vypravil hledat oslíc ztracených, tak i David jest na jednom místě pacholík, nejmladší syn Išai Betlehemského, ovšem pěkného vzezření a krásné tváře, na druhém však slove mužem bojovným, velmi silným, v řeči opatrným a pěkným, přičemž pozoruhodno jest, že řečená charakteristika Davidova vyskytuje se v nejstarší paměti, o setkání se Davidovu a Saulovu vyprávějící. Dle též paměti byl David i výborně hry na harfu znalý. Obojí pověst vypravuje, ovšem různým způsobem, kterak David ocitl se při dvoře Saulově, dle starší pověsti maje mistrnou hrou těšiti krále trudemyslností stíženého, po druhé však, poraziv v boji s Pélišty obra Goliata z Gata, hrdě Israelity hanícího. I v této pověsti líčen jest David jako pa-

cholík, jenž ovšem za bratry do tábora poslán, a od bratrův i plísněn byl, ale tento pacholík již se chlubí králi, že bojoval na pastvě se lvy i medvědy, že lvu vyrval dobytče uchvácené z tlamy, anobř že dravce za čelist uchvátil a zardousil. Nebyl to tudíž pacholík sotva dětství odrostlý, který podjal se nerovného zápasu s pélištským obrem, nýbrž muž v boji s litymi šelmami pouště otužilý. Pověst, podávající jednotlivosti smyšlenému pacholetství Davidovu přiměřené, nedovedla pravé rysy povahy jeho zatajiti a tu jest úsudek na snadě, že způsob prvního vystoupení Davidova v israelské veřejnosti byl jiný, než jak jej líčí pověst tato. Ovšem zamlčen byl a zakryt vypravováním jiným, kterým právo domu Davidova k důstojenství královskému mělo býti v myslí národa utvrzeno.

Jest zajisté lze i z dnešního stavu biblického vypravování seznati pravý stav věcí, jenž skrývá v sobě příčiny tragického konce Saulova. Ostrží meče Saulova obráceno bylo stále proti Pélišťům, kteří přes největší napjetí sil přinuceni na některých stranách k ústupu. Právě-li pověst, že zavítal David k bratrům svým do tábora v údolí terebinth, proti němuž Pélišťové byli položeni u Soko a Azeky, vidno ze právy té, že Pélišťové byli vytlačeni z výhodných posic svých u Gibee a Mikmaše značně k jihozápadu, což může býti jedině zásluhou Saulovou. Zvolna tudíž, ale i s úspěchem tlačil Saul přemocného protivníka k původním jeho hranicím. Zdá se, že na straně Pélišťů

stáli i loupeživí synové pouště Amelekové, kteří se stády svými kočovali podél cest z Palaestiny do Egypta vedoucích. Alespoň zachovala se zpráva o boji, jež Saul zdvihl proti králi jejich Agagovi. Boj ten skončen byl velmi šťastně. Mužstvo Amaleků padlo většinou v boji, tak že kmen ten odtud zanikl. Král Agag zajat a Samuelem prý zahušen, jakkoli Saul dopřátí mu chtěl života. Podrobnostem, jimiž pozdější pověst boj s Amaleky vyšperkovala, těžko nyní porozuměti, bezpečno však jest, že vítězná zbraň Saulova zbavila Israel na vždy nepřítele tuhého i obávaného.

Uprostřed boje stížen byl Saul chorobou. Objevila se u něho trudnomyslnost, jež někdy zvrhla se i v okamžité záchvaty zběsilosti. Přes to ale Saul bojoval chrabře dále a prostý dvůr jeho byl shromaždištěm nejpřednějších bojovníkův israelských, mezi nimiž vynikal judský válečník David, hlava podčeledi Kalebovy, muž mocný a zámožný, jehož stáda popásala se daleko po stepech jihopalaestinských. I Davida pokrývala již válečná sláva a činy jeho opěvovány v písních národních. Chytrý a ctižádostivý náčelník nezabraňoval lidu, když vynášel činy jeho i nad činy Saulovy, neboť v mysli jeho dávno již zakořenila se myšlenka, že bude jednou králem všeho národa. Kterak myšlenka ta v něm se objevila, není lze říci, ale všechny zprávy vypovídají, že byl David potají srozuměn s kněžstvem, zejména s potomky Eliovými, kteří po zkáze Šila spravovali svatyni v Nob, a se Samuelem. Pověst

přímo praví, že Samuel potají za krále Davida pomazal, načež teprve potom objevil se David při dvoře Saulově. Oprávněn jest tudíž úsudek, že přišel David na dvůr Saulův, máje již úmysl dodělati se panství nad veškerým národem. Než David jednal chytře, neprojevuje pravých svých úmyslův, ano on dovedl vzbuditi k sobě důvěru Saulovu i synů jeho. Uzavřelť tuhý přátelský svazek s Jonátánem, kterýž podal jemu důkazy něžného přátelství, roucho i zbraň, jimiž se sám odíval, Saul pak svěřil Davidovi vedení nad oddílem vojska, proti Pélištům v boji stojícím, ano zaslíbil mu nejstarší dceru Merab, později pak dal Davidovi v manželství jinou svou dceru, Míkal jménem, která již dříve byla milostí k Davidovi jata. Anobrž i mnohé jiné vážné úlohy ukládal Saul Davidu ke splnění. Než chytrý a opatrný David — takto charakterisuje Davida vypravovatel jemu zcela oddaný — nařy slávy a moci a spřízněn jsa se Saulem i spřátelen s nejpřednějším ze synů králových, počal jednati důrazněji a pomocí kněžstva převáděti lid na svou stranu. Rozléhal-li se po zemi zpěv žen: „Porazilť jest Saul tisíc, David pak deset tisíců“, tož ze zlomku této starobylé písně zjevný jest obrat, dějící se znenáhla ve smýšlení lidu. Dostí pozdě zpozoroval Saul nebezpečenství hrozící i snažil se nejprve Davida po dobrém získati.

Úsilí jeho bylo marné, ba David dovedl sobě dáti háv nevinně pronásledovaného, tak že i poctivý a přímý Jonátán uvěřil v nevinu

jeho. Nebylo tudíž nesnadno vyvarovati se králova zaslouženého hněvu, když pravá ruka králova Jonátán, anobrž i Saulova dcera Míkal, mařili z přátelství k Davidovi opatření otcova.

Tak počíná se nejtěžší doba v životě královského hrdiny. Napřažený maje meč na hlavu zavlého národního nepřítele, musil Saul spolu hájiti ohroženého trůnu svého proti zchytralému protivníku, který těžil i z přátelství a z přízně s dítkami královskými. Prvá část boje o korunu odehrála se na dvoře královském. Saul nechtěje zjevnými činy obrany upozorňovati lid na Davidovy pikle, utíkal se nejprve ke skrytým prostředkům, posud na východě velice důležitým. Nejprv vypravil Davida proti Pélišťům s úkolem velmi těžkým, maje domnění, že David podlehne, plně úkol svůj, ale obezřelý David vyhnul se nebezpečnosti a zdráv i neporušen vracel se ku dvoru královskému. Nastalo na krátkou dobu příměří, ale záhy zvěděl Saul o dalším snažení Davida a jeho spolčencův i toužil po bezhrdlí jeho. Než David byl štěstím dařen. Kopí, jímž Saul po Davidovi jakoby náhodou mrštil v domě svém, uvázlo se stěně, David pak v čas uchýlil se do domu svého. V noci obklíčili lidé Saulovi dům, v němž David ulehl, ale Míkal spustila jej oknem, načež zbrojnošům, ani do domu vnikají, ukázala terafa nebo skřítko, koží kozí a rouchem přikrytého. Dle slov, jež k nim Míkal učinila, oznámili pochopové králi, že leží David v lůžku nemocen. Teprve

zvláštní poselství, jež Saul do domu Davidova vypravil, shledalo podvod, načež Saul dceři své trpce domlouval, ta však ospravedlňovala se křivě, že byla Davidem hrozbami donucena, aby jemu k útěku pomohla.

Útěkem Davidovým ode dvora královského stal se boj o korunu israelskou zjevným, neboť ani král ani David netajili se nadále s pocity a záměry svými. David spěchal nejprve do Rámy k Samuelovi, odkudž hledal obmyslně styků s důvěřivým Jonátánem. Starobylý vypravovatel podává zprávu o rozmluvě, již spolu měli David a Jonátán kdesi v polích. David vytýká královskému synu, že Saul bez příčiny o hrdlo jemu stojí, ale Jonátán, s nímž Saul o všech krocích se radíval, přísahou stvrzuje Davidovi, že jemu nebude nijak ublíženo. Ale Davida ani slavná přísaha neuspokojovala i namítal, že Saul znaje Jonátánovu milost k němu, ztají před synem úmysly své. Jemu již nestačovala pouhá ochrana, nýbrž z přátelství Jonátánova chtěl seznávat i Saulovy záměry. Zdá se, že v této chvíli uznamenal Jonátán propast, která se mezi Davidem a jeho rodem rozklenula, a jakoby tušil budoucích věcí, zavázal Davida přísahou, že ušetří jeho rodu, by zvítězil. Události nasvědčují, kterak David rozuměl přísaze této. Potom uchýlil se David na vždy od tváře Saulovy, maje skrze Jonátána dobré zprávy o úmyslech jeho.

David od Gíbee dal se k pomezí Pélišťův a cestou pobyl v Nob, kdež kněz Achimelek z potomstva Eliova přijal jej pohostinnu ne-

tuše, že připravuje tím brzkou zkázu rodu svého. Z Nob spěchal David do nejbližšího města Pélištů Gata, jehož vládce slul Akiš. V Gatu vystoupil David přímo již jako israel-ský praetendent, jakož svědčí slova lidí Akišových: „Hle, není-liž to David, král země?“ Pomocí Akišovou, který ochotně ujal se soupeře Saulova, pronikl David do jižních, pecerovitých krajin judských, kdež nepřístupná horská pevnost Adullam stala se záštitou snah jeho. Tam uchýlili se k němu lidé mnozí, přetížení dlužníci, nespokojenci a i ti, jimž se bylo obávati hněvu Saulova, jako prorok Gad. Za krátko shromážděno bylo kol Davida čtyři sta mužův otužilých i odvážných, kteří si jej vůdcem obrali. Vešed ve spolky i s králem Moabským, po radě Gadově vpadal David do území judského, při čemž škodil toliko stoupencům Saulovým, lid však vlídností i přemlouváním hleděl získati pro své zámysly. Snahy tyto potkávaly se u judských soukmenovců s úspěchem, nebo lahodilo zálibě jejich, že byl David příslušníkem kmene jejich, kdežto Saul pocházel z malého kmene Benjamin. Také Pélištové šetřili končin judských, podporující nepřímo Davida, tím však prudčeji nabíhali na kraje Saulovi věrné. Když objevil se David na půdě judské v lese Charet, jal se Saul zbraní stíhati jej i jeho pomocníky. První obětí boje byli Achimelek a 85 kněží v Nob, kteří téhož dne po rozkaze Saulově zahynuli; jediný Achimelekův syn Ebjatar spasil se útekem k Davidovi, kamž

přinesl i efod ze svatyně. Zatím David usadil se v pevnůstce Keile, o níž sice praví vypravovatel, že byla jím Pélišťům odňata, ale ze souvislosti událostí vyplývá, že byla již dříve, za slavných vítězství Saulových, z rukou Pélišťů vytržena. Když však blížil se Saul s vojskem, ustoupil David rychle se svými na jih, na poušť Zif. Saul sice stíhal jej, ale Jonátán zpravil potají Davida o záměrech otcových, až unikl. Neuvěřitelná jsou slova, která pozdější kněžský vypravovatel klade při tajné schůzce s Davidem v ústa Jonátánu: „Neboj se, neboť nenalezne těbe ruka Saula, otce mého, a ty kralovati budeš nad Israelem a já budu duhý po tobě.“ Další činy rytířského královice dosvědčují sice, že z ideálního přátelství Davida chránil, ba i jemu velmi dobré služby prokázal, spolu však vyvracejí hroznou domněnku, že by byl zrádcem vlastního otce, aby vedle Davida našel místa, které již nyní vedle Saula v říši měl. Spíše viděti jest ve vložce této nejapný pokus vypravovatelův, aby zbožňovanému svému reku Davidovi zjednal stín práva v boji se Saulem. Nebo byl-li s Davidem i nejstarší a nejznamenitější Saulův syn, hrdina v tolikerých bojích osvědčený, byla zajisté i spravedlivá před lidem věc Davidova.

Kočovníci na poušti oznámili Saulovi, kde se David skrývá, i jal se Saul protivníka stíhati. Nový vpád Pélišťů však přinutil krále, že vrátil se rychle do sídla svého, načež David uchýlil se na poušť Engedi, nyní 'Ain Džidí,

kdež mocný pramen vody byl jemu i lidu jeho vítanou podporou. Bylt' Saul odrazil vpád Pélišťův a stíhal opět Davida s vojskem „také i na nejpríkřejších skalách, kteréž toliko kamzíkům přístupny jsou“, ale v končinách pustých a bezvodných obtížno bylo pokračovati většímu vojska zástupu a tak bez úspěchu zůstala snaha Saulova, David pak sílil se a moci nabýval v čele věrných svých.

Ale nadlouho nebylo Davidova pobytu na poušti. Přítomnost četných mužů, kteří vy-
nucovali na obyvatelstvu oás potraviny, jako na bohatém Nabalovi, jenž tajuplným způsobem se světa sešel, bezděky zůstaviv krásnou choť Abigail Davidovi, záhy stávala se obtíží lidu, který hledal záchrany u Saula. I shledal David, že by dříve nebo později upadl do rukou Saulových, a proto přešel v krátkce po smrti Samuelově k Pélišťům, jichž král Akiš vykázal mu k pobytu i výživě město Siklag. Takto stal se David zřejmým lenníkem nepřátel svého národa, aniž by však vzdal se žhoucích svých nadějí. Věda zajisté, že Pélišťové chystají se znova a s mocí mnohem větší k výboji mezi Israelity, občanskou válkou oslabenými, přepadal s oddílem svým David jižní nepokojné sousedy kmene Judy, při cestě egyptské kočující a obývající, Amaleky, Gešur a Gezer, udržoval však stále přátelské styky s Judou a s polouhebrejskými kmeny na pokraji pouště, Jerachmeelem a Kenity.

Jest slušno, abychom opět vrátili se k

Saulovi. Zdálo se, že útěk Davidův a smrt Samuelova utvrdily viklající se trůn Saulův. Král zajisté pevnou rukou řídil otěže vlády, dbaje obrany proti Pélišťům a chráně odvěkou národní bohoctu. Nebylť zajisté opovrhovatelem zvyků, v bohoctě Jahvově obvyklých, jakž líčí jej kněžská redakce v pozdějším podání, s Davidem a jeho snahami sympathisující. Vždyť i tento kněžský vypravovatel nemůže zamlčeti, že přísně stíhal Saul v zemi čarodějníky a hádače, ježto dle názorů lidu věstiti budoucnost slušelo toliko „mužům božím“. Ale jinak bylo souzeno v knize osudu.

S mocí nevídanou vytrhli všichni Pélišťové do boje a dříve než israelská hotovost se shromáždila, stáli již v srdci israelských sídel, u Šunem v území kmene Isaškar. Akíš vyzval i Davida ku spoluúčastenství v boji, ale chytrý muž tento dovedl se vymknouti obezřele, nechťěje zřejmě bojovati proti těm, nad nimiž jednou vládnouti zamýšlel. Zůstal tudíž při zadním voji, maje úkolem krýti týl vojska pélišťského. Saul a synové jeho svolali národní hotovost na horu Gilboi blíže středního Jordánu, ale vojínové scházeli se po řídku. Jednak byla již část země v rukou nepřítele, jednak a sice zejména kmenové zájordánští nemohli v čas pro všeliké překážky přijíti. S výšin gilbojských pohlížel Saul na pélišťský tábor a poznával velikou přesilu nepřítele, proto okopal se v pevném táboře a nepočínal boje, dokud by další posily nepřišly. Po zvyku doby hledal útěchy v dožadování se věšt-

by, však Jahve prý neodpovídal ani skrze sny ani skrze urim a tummim, ani skrze proroky. Tak praví pozdní vypravovatel, aby měl příčinu k obviňování Saula nedůsledností; vypo-
vídat, že král nedostáváje žádané odpovědi, uchýlil se k věstkyni, jakkoli dříve hádače a kouzelníky přísně stíhal. Na radu svých zavítal prý Saul den před rozhodnou bitvou k nejmenované věstkyni do Endora, na severním úpatí Gilboe položeného. Přestrojen a v průvodu toliko dvou mužů vyhledal prý Saul v noci stařenu a řekl jí: „Hádej mně skrze ducha věštího, a vzkřes mně, koho povím tobě.“ Ale stařena, majíc na paměti přísné rozkazy královny, zdráhala se věstiti a svolila teprve, když neznámý jí muž přísahou zavázal se, že se jí pro věštbu nic zlého nepřihodí. Vzkřísila tudíž po žádosti příchozího Samuela; když však spatřila zjevení, zalekla se a jala se vyčítati, proč ji oklamal, sám jsa Saul. Saul ji upokojil a poklonil se před Samuelem, ten však přísně naň vzhlédl a pohoršen jsa, že vyrušil jej Saul ze spánku věčného, hrozná pronášel slova: „Protože jsi neuposlechl hlasu Jahve, aniž jsi vykonal hněvu prchlivosti jeho nad Amalekem, proto, což trpíš, učinil tobě Jahve dnes. A vydá Jahve také Israele s tebou v ruce Pélišťů, zejtra pak ty i synové tvoji budete se mnou; ale i ležení israelské vydá Jahve v ruce Pélišťů.“ Zdrcen prý a slabostí znaven jsa, ježto po celý den nejedl, padl Saul na tvář svou. Stařena milosrdenstvím jsouc hnuta, podávala jemu skývy chleba, aby po-

jedl a posilnil se, ale Saul krmí k sobě přijati nechtěl a teprve když služebníci naň naléhali, maličko pojedl a temnou nocí spěchal do tábora svého.

Přes všechny odpory, jež chová v sobě zpráva tato, není jí lze upříti důležitosti, neboť charakterisuje nejlépe náladu královu před bojem rozhodným. Jakkoli nedostatečné byly síly jeho, musil Saul přece odvážiti se boje; státi nepřítel ve středu země a zmocnil se i u Betšeánu brodu jordánského, tak že byl Saul s hloučkem svých obklopen ze tří stran. Odvážně jednal tudíž Saul, přijímaje bitvu, ale ne lehkomylně; bez bitvy zajisté byl napřed již poražen, v boji ale vždy ještě kynula čaka vítězství a alespoň bylo lze vítěznou bitvou udržeti spojení se severními krajinami. Vždyť ani Pélišťové, jakkoli vědomi své převahy, nedůvěřovali budoucnosti neznámé a po snesení vůdců přinucen Akiš vzdáliti Davida s jeho družinou, kteří táhli v zadním voji. Konečně udeřili Pélišťové na voj israelský, který po tuhé srážce dal se na útěk. Toliko oddíl, kdež bojoval král se syny svými, vytrval a pokoušel se chrániti ústup vojska. Ale prudce obořili se Pélišťové na zbrojence, i padli v hrdinném boji Jonátán, Abinádab a Malkíšua, synové Saulovi. S malým hloučkem ustupoval Saul, byl ale lučištníky pronásledován a střelou těžce raněn. Nechtěje za živa upadnouti do rukou vítězného nepřítele, žádal Saul oděnce svého, aby jej probodl. Ale oděnc zdrahal se zabíti krále pomazaného a tu Saul po-

chytiv meč svůj, naň nalehl a umřel jako pravý královský bohatýr. Nazejtří přišli Pélišťové na bojiště a zočivše mrtvoly krále i synů jeho, stali hlavu Saulovi a svlékli oděni jeho, načež rozeslali radostnou zvěst do všech svých měst, trup pak jeho i synů zavěsili na hradbách betšeánských. Než Jábešští, které Saul na počátku slavné dráhy své vysvobodil z poroby ammonske, v noci přitáhli do Betšeána, sňali mrtvoly, spálili v Jábeš a kosti poctivě pohřbili v lese nedalekém.

Smrt hrdinného krále velevítána byla Davidovi. Onť zajisté ještě před bitvou, vrátiv se s bohatou kořistí ze stíhání Amaleků, kteří za jeho pobytu v pélištském vojště Siklag přepadli a spálili, ženy pak Davidovy zajali, hleděl si dary získati starší kmene Judy. Kmen tento také jej po smrti Saulově ihned za krále provolal, načež David usadil se v Hebroně a po sedmi letech všelikou obmyslností, jíž není zde místa doličovati, nabyl panství i nade vším národem.

Tak zhynul prvý národní král israelský, vznešený bohatýr, který svými činy upravil půdu pro veleříši svého nástupce. Národ israelský také zachoval Saulovi památku čestnou přes úporné a Davidovi zjevně stranící stanovisko pozdějších dob, jakož svědčí krásný žalozpěv, z Knihy udatného (Sefer hajjašár) do II Knihy Samuelovy přejatý a neprávem Davidovi připisovaný. Jest to dílo poesie lidové, prosté sice, ale úchvatně krásné, v němž veškeren smutek nad smrtí slavného krále a

výtečného jeho syna jest projeven. Zajisté jest píseň tato, již dle překladu O. F. Vaňkova podáváme, nejlepším svědectvím o historickém významu Saulově.

Gazela, Israeli, zabita jest na tvých výšinách,
jak klesli hrdinové!

Nepovídejtež o tom v Gatu,
neoznamujtež to v ulicích Askalonu,
aby neradovaly se dcery Pélištů,
aby nejásaly dcery neobřezaných!

Vy vrchové v Gilboa! nepadniž na vás ni rosy ni deště
aniž na nivy obětní;

neboť tam znesvěcen byl štít reků,
štít Saulův nepomazaný olejem!

Krvi zabitých, tuku hrdinů
nevyhnul se nikdy Jonatánův luk
a meč Saulův nikdy nevracel se prázden!

Saul a Jonatán, milí i utěšení v životě svém
neodloučili se od sebe ani ve své smrti!

Rychlejší orlů, silnější lvů byli!

Dcery israelské oplakávejtež Saula,
kterýž vás nádherně odíval v nach,
kterýž zlatými skvosty kráslil váš šat!

Ach, jak klesli hrdinové uprostřed boje!

Jonatán jak zabít jest na tvých výšinách!

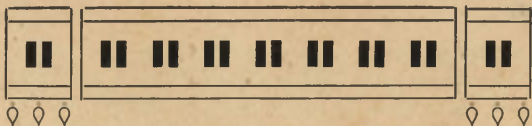
Žal mi nad tebou bratře, Jonatáne!

Slastí mou byl jsi neskonaleu;

vzácnější byla mi láska tvá, než láska žen . . .

Ach, jak klesli hrdinové

a roztržštěny byli výzbroje války!

NEBUKADNECAR.

Naplňovali se dnové prvního chaldejského krále v posvátném Mardukovu městě Babyloně. Po dlouhá léta válčil Nabopolassar s řístící se v rum Assyrii, která po půl tisíciletí domáhala se houževnatě přednosti a panství po všem tehdejším světě, na čas pak krátký i obého dosáhla. Tu však vyčerpána již byla zřídla národní síly, stálými boji přepínané, aniž by bylo dozříti svěží za ně náhrady. Národové podmanění odpadali a zařizovali se samostatně, tu v hornaté Médii chytrý a vytrvalý Kya-xárés, onde v Babyloně obezřelý Nabopolassar. Spojenými silami udeřili Chaldej i Méd na obra, vpádem skythským zemdlelého, než i ve dvacítiletém smrtelném zápase osvědčili Assyrové tuhou, nezdolnou povahu svou, až konečně i živel dravý spojil se s nepřitelem. Střelotoký Tigris zvodniv se, podryl proslavenou hradbu nádherného, obrovského Ninive, sřítily se nebetyčné hradby i věže na západní straně města a průlomem učiněným vtrhli roku 606 př. Kr. spojenci do města. Než ani teď, když již poslední záštita padla, neztratili oby-

vatelů ducha. Z nepřímých buď anebo z pozdních zpráv, jež o pádu města Ninive pojednávají, dovídáme se souhlasně, že bránili se Assyrové hrdinsky i v městě dobytém. Pozdní řecká zpráva o posledním králi assyrském, který vida hlavní město v rukou nepřátel, spálil se i s ženami a poklady svými, zajisté opírá se v jádře o událost skutečnou. Seznání Xenofontovo, kterýž o 200 let později pobyl na mohutných, jména však již zbavených troskách, jakož i zkušenosti novodobých zkoumatelů půdy ninivské zřejmé o způsobu hrůzné katastrofy podávají svědectví.

Jaké váhy byla událost tato, dosvědčují slova souvěkého israel'ského proroka Nahuma. Veškeren svět okrál asi podobně, jako když ode břehů francouzských došla zpráva, že veliký Korsičan vzdal se anglickému kapitánu. Než úspěchu takového bylo lze toliko dosíci svorností mezi útočníky a tu právě sluší vzpomenouti okolnosti ve starověku velmi řídké. Nespojovala zajisté různorodé útočníky pouhá toliko vzájemnost v nutné sebeobraně, nýbrž i něžné svazky pokrevenské; chaldejský dějepisec Bérossos, který čerpav z bohatých klínopisných záznamů vlasti své, podal světu jazykem řeckým znamenitý obraz dějin babylonských, pohříchu z největší části ztracený, podává zprávu, že utvrzen byl spolek médsko-babylonský i sňatkem: Syn a dědic Nabopolassarův Nebukadnecar zaslíben dceři médského krále Amytě. Bérossos sice praví, že otcem Amyty byl Astvagés I, r. 625 př. Kr. v boji

s Assyry padlý, jest však na snadě z události vyšetřovati, že byla Amytis vnučkou Astyaga I a dcerou Kyaxárovou.

Sňatek tento byl událostí své doby veledůležitou, čehož dosvědčuje okolnost řídká, že ještě za dob Bérossových známy byly v Babyloně záznamy, jeho vzpomínající. Sňatky starších králů Babylonských s princeznami cizokrajnými vyskytovaly se dosti hojně. Také assyrští králové neopomínali požadovati se mladistvých dcer poražených odpůrců, jež pak činili manželkami svými. Ale královské tyto paní nenabýly nikdy významu, který by se vymykal uzavřeným prostorám orientálského paláce. V úkrytu paláce královského spatřily světlo světa, v paláci královském žily jednotvárným způsobem, v paláci královském i tise zmíraly. Zřídka poznamenáno jméno té neb oné královské paní, ježto životem svým dějinám nenáležely. Jinaký ale byl život královny Amyty. Již zjev této arijské princezny, poslé z mocného sice, ale před nedávnem naprosto ještě neznámého rodu, vzbudil v Babyloně pozornost. Vypravovalo se, že zastesklo se Amytě po horské přírodě médské její vlasti, čímž nepřímou potvrzeno, že provdávši se za králevice a později za krále babylonského, nevzdala se tím nijak zájmů na osudech původní své vlasti. Můžeme k tomu připojiti, že i původ dodával Amytě zajímavosti v očích obyvatelstva světového města nad Eufratem.

Avšak i královský jinoch, jemuž z vážných politických ohledů byla Amytis zaslíbená,

na, byl zjev významem neobyčejný. Běžné jméno, kterýmž jej po způsobu biblických spisovatelův označujeme. Nebukadnecar anebo dle alexandrijských překladatelů bible Nabuchodonosor, původem má babylonský tvar Nabu-kudurri-ucur, česky „Nabu korunu chraň!“ Za dob, když s assyrskou říší i Ninive na vždy zkázu vzalo, byl již Nebukadnecar mužem dospělým, ježto o rok později byl spůsobilý ku zdárnému vedení velikého vojska. Můžeme tudíž usuzovati, že narodil se před r. 626 př. Kr., t. j. před počátkem otcova panství v Babyloně. Před objevením klínopisných zpráv byl již Nebukadnecar zjevem v dějinách velmi známým, dík biblickým i klassickým, amobrž i středověkým arabským i syrským spisovatelům. Prameny tyto, pocházejíce z kruhů, kterým bylo zplna okusiti ostří vítězného meče Nebukadnecarova, nebyly jemu, což zcela přirozeno, nijak přátelské. Než při bližším šetření brzo poznává se, že nebyl Nebukadnecar i kdybychom jej pouze dle těchto zpráv posuzovali, prostým výbojcem, krev pro pouhé utišení choutek svých po cizích zemích prolévajícím, nýbrž panovníkem, jenž sice znamenitě dovedl mečem mávati a vojska k vítězstvím voditi, vedle toho však nejen říši a hlavní město, nýbrž i krajiny podmaněné rozšafně zpravovati a s podrobeným nepřítelem velikomyslně jednati. Spůsob, kterak Nebukadnecar choval se k velikému judskému proroku Jeremiovi po pádu Jerusalema a k judským zajatcům v Babyloně, není prost

jisté rytířskosti, ve starověku před dobou Ký-
ra perského téměř neznámé.

Tyto charakteristické rysy povahy zobrazují se i v podobách Nebukadnecarových, ze starověku dochovaných. V museích berlínském a haagském uloženy jsou kameje s nápisy věstícími, že hlava lidská do nich vyřezaná jest hlavou Nebukadnecarovou. Vidíme pravidelný, krásně profilovaný, bezvousý obličej mužský, s nemnohým vlasem, po assyrském způsobu spleteným, přilbou krytý. Vysoké svíslé čelo projevuje ducha mohutného, jemná ústa a významné oko zdají se svědčiti o ušlechtilé stránce ducha. Řezba sama, řeckým způsobem pořízená, nezdá se býti současná, ale sotva lze se vymknouti domněnce, že řecký umělec měl před sebou původní babylonský vzor. Kámen, z něhož obě kameje řezány, jest onyx a dle soudu Furtwänglerova byly obě kameje původně okemohrovske sochy, Nebukadnecarem vztýčené, do jichž prázdného vnitřního prostoru později — dle na snadě jsoucích vzorů — tvář slavného krále byla vyřezána.

Žádná zpráva nevypovídá, účastnil-li se Nebukadnecar rozhodného boje před Ninivem. Snad šťastný nález, podobný těm, které každé chvíle radostně věda staroorientalská zaznamenává, podá i v této příčině potvrzení. Prozatím přestati jest na úsudku pravděpodobnosti. Roku 606 padlo Ninive a již r. 605 za churavého otce vede Nebukadnecar vojska babylonská proti výbojnému králi egyptskému — toto srovnání událostí se stanoviska časového

pořádku opravňuje zajisté úsudek pravděpodobný, že bojoval Nebukadnecar i proti Assyřům, byť třeba ne ještě v úloze vůdčí.

Prvý důležitý úkol, jehož se Nebukadnecar podíal, byl boj s Egypťany. Když spojení Médové a Babyloňané počali obléhati Ninive, těžiti chtěl z příhodné situace i egyptský král Necho II. Poraziv judského krále Josiu u Megidda r. 608 př. Kr., opanoval veškeru Syrii až po otáčku eufratskou, odkudž strožil se ku vpádu do Mesopotamie. Dokud nebyl ukončen boj o Ninive, nebylo lze Nabopolassarů brániti Egypťanům v pochodu vítězném. Jakmile však Ninive vzato a krajiny od Tigrida na západ úmluvou Babyloňanům přisouzeny, vypravil věkem již vetchý Nabopolassar vojsko proti Nechovi, svěřiv nad ním velení nástupci trůnu Nebukadnecarovi. Z jara r. 605 př. Kr. svedena u města Karkemiše nad Eufratem veliká bitva, která skončila slavným vítězstvím Babyloňanů. Na hlavu jsa poražen, prchal Necho k pomezí egyptskému. Nebukadnecar však stíhal jej v zápětí, při čemž poddaly se mu syrské kraje a svými brannými zástupy zesílily voje babylonské. Toliko judský král Jojakim strožil se k odporu v pevném svém hlavním městě Jerusalemě, kamž byla se i uchýlila část obyvateľstva venkovského. Nebukadnecar blížil se tudíž rychlými pochody k Jerusalemu, chtěje překvapiti město k odporu ještě nepřipravené. Rozhodnost tato potkala se s úspěchem. Kdvž blížili se babylonští vojové k městu, vzdal se Jerusalems bez podmínek, nejsa

s to, aby odpor kladl babylonské převaze. Co se potom dalo, svědčí o umírněné, státnicky naladěné povaze Nebukadnecarově. Byloť v Jerusalemě obecné domnění, jehož se nedovedl zbýti ani slavný prorok Jeremia, že zkáza města i říše jest neodvratna. Kdo by mohl brániti přemocnému vítězi, chtěl-li by zvůli provésti na městě bezbranném, na městě jediném, které odvážilo se jej zdržovati na dráze vítězné? Ale v mysli Nebukadnecarově převládaly úvahy státnické. Nebyloť zajisté příhodno, hnáti obyvatelstvo judské k odporu nejkrajnějšímu za podezřelého chování se lidu babylonského, za churavosti Nabopolassarovy a za blízkosti branných sil egyptských. Patrně docházely zprávy tajné z Babylona, že starobabylonský patriciát očekává toliko smrt staříčkého krále, aby za vzdálenosti jeho syna vyzul se z panství blízce sice příbuzných, ale méně vzdělaných Chaldaiů. Nabídl tudíž Nebukadnecar lidu judskému podmínky, které hledí-li se k událostem, lze přímo skvělými zváti. Králi Jojakimovi sňata pouta, jimiž byl jako zajatec spjat, a vláda mu navrácena, ovšem se závazkem ročního poplatku, kterýž předkové Jojakimovi po dlouhá léta byli již odváděli králům assyrským.

Takto Syrie podmaněna a slávou věnčený králevič nabyt času k dalšímu stíhání Egyptanů: Patrně chtěl vpádem do Egypta přinutiti faraona k trvalému míru, kterým by držení Syrie bylo říši babylonské zabezpečeno, neboť

současné zprávy povídají, že pronikl až na rozhraní palaestinsko-egyptské.

Tu došla zpráva z Babylona, která Nebukadnecara přiměla k okamžitému rychlému návratu. Nabopolassar podlehl churavosti své a koruna Mardukova připadla synu jeho. Než nebylo lze klamati se smýšlením kněží a velmožů babylonských, kteří nepřestali v Nabopolassarův uchvatitele spatřovati. Sotva shaslo světlo života Nabopolassarova, již projevovaly se hlasy nespokojencův, osmělených nepřítomností oprávněného dědice. Nebukadnecar jsa dobře o všem zpraven, překvapil odbojníky neočekávaným návratem. Svěřil vedení vojska v Syrii svým vojevůdcům a s nevelikou družinou dal se do Babylona málo užívanou stezkou, jež ze Sinajského polouostrova vedla k dolnímu Eufrátu. Pochod tento byl činem znamenitým, jehož dlouho vzpomínáno, tak že i místa nalezl v záznamech historických. Nenadálý příchod jeho neminul se účinkem. Rázem utuchly hlasy nespokojenců, jež Nebukadnecar vzal na milost. Jest tak souditi z událostí následujících, neboť nikdy potom nebylo ani Nebukadnecarovi ani jeho synu právo k trůnu upíráno. Spíše naopak obdivuhodnou snahou za zvelebením Babylona získal si Nebukadnecar ze všech králů babylonských pamět nejtrvalejší.

Takto zaujal trůn v Babyloně panovník, jehož právem řadí historie mezi nejskvělejší dějinné postavy starověku. Bytností a historickým významem jest Nebukadnecar zjevem

oslňujícím, jsa nejen velikým válečníkem a výbojcem, nýbrž i říše zděděné obráncem ostražitým, jenž vedle dobrého meče zjednával si znamenité úspěchy i neobvyklou dotud cestou diplomatickou. Neméně byl i velikým hospodářem a šířitelem blahobytu, jakož i podporovatelem duševního snažení. Péči neúmornou, jíž nemohou mu odepírat ani historikové zásadně nepřátelští, jako Iosefos Flavios, který nazývá jej „mužem velečinným“ (ἀνὴρ δραστήριος) věnoval Nebukadnecar, v řadě babylonských králů toho jména druhý, za svého dlouhého panování povznesení blahobytu obyvatelstva a učinil z oblíbeného svého Babylona nejkrásnější a spolu i nejbohatší město východu, závidění hodný střed politických, kulturních i obchodních snah po vší Přední Asii. Nadán jsa duchem velebystrým a prost mnohých předsudků, které zatemňovaly mnohdy až příliš duševní obzor předchůdců jeho, těžil Nebukadnecar z talentů všech národů, podrobených i vzdálených, a byl prvním panovníkem zemí eufrátských, který vešel ve styky s Hellény. Bratr slavného lyrického básníka Alkaia, Antiménidas Mytilénský, Řek původu urozeného, sloužil ve vojstě jeho, a jest pravděpodobno, že o podnicích Nabukadnecarových pracovali i řečtí umělci, zvláště z ostrova Kypru. Osobní povaha Nebukadnecarova označovala se mnohými ušlechtilými rysy, které nejsou zastřeny ani některými jeho skutky z válečné a politické nutnosti vyplynulými, jež naší době ukrutnými býti se zdají. Úsudku

tohoto dokladem jest exilium lidu judského, jímž nedoznaly škody ani náboženská výlučnost jeho ani zájmy hmotné. Byl sice Nebukadnecar II chrabrým vojínem a šťastným výbojcem, jenž říši své na západě a jihu vytkl hranice dotud sotva tušené, než v úhrnném obraze činnosti jeho má přes to převahu pokojný, mírumilovný na prosté obraně zděděného nebo nabytého přestávající moment, on pak sám, jakož zřejmě jest ze zachovaných jeho pamětí, dával svým počínům povahy kulturní nemalou přednost před činy válečnými. Znameníť byl i Nebukadnecarův talent státnický, spojený se vzácnou prozíravostí, zvláště pokud se týkalo nebezpečností, hrozícího z Írána živly arijskými. Jest zajisté zcela přirozeno, že dbal především o zvelebení Babylona a Babylonie, neboť tato země a po přednosti hlavní její město byly základem jeho moci. Také dožily se Babylon a Babylonie za jeho panování rozkvětu, jehož nikdy před tím ani po tom nepoznaly. Pohříchu jsou nám slavné činy Nebukadnecarovy jen s částí známy, ježto dochovaly se současné paměti ve spůsobě toliko kusé, legenda však, která záhy obestřela historický zjev velikého krále, stavíc jej po bok smyšlenému Sesostriovi egyptského dávnověku, podává nejvýmluvnější svědectví o dalekosáhlém významu skutků jeho.

Náhoda tomu chtěla, že ve zprávách, které nám byly známy před rozřešením současných památek klínopisných, převahu měla vy-

pravování o Nebukadnecarových činech válečných. Byly to ovšem zprávy, vzešlé z písemných záznamů národů, Nebukadnecarem podrobených. Odtud prýštily se i zdroje celkového úsudku o jeho povaze, nepříznivé stránky se zálibou v popředí vynášejíce. Od té doby otevřeny byly současné prameny babylonské, namnoze záznamy povahy monumentální, jež Nebukadnecar sám na paměť svých vlastních činů poříditi kázal. A ejhle! Král, jehož výbojnost, vládychtivost a touhu po prolévání lidské krve zprávy biblické a ty klassické, které jsou na biblických závislé, líčí způsobem až ošklivost vzbuzujícím, ten král v nápisech svých jest zřejmou protivou bezohledného, krutého výbojce, jest zbožným ctitelem domácích bohů, štědrým zvelebitelem chrámů jejich i města jim svatého, účinným podpůrcem příčinlivosti lidské a ochráncem slabých, tudíž knížetem míru, který ve svých vlastních zprávách se svých činů válečných ani nedotýká. A neustranný zajisté kněžský dějepisec Berosos, jenž psal o 300 let později a tudíž okem prouděním doby nezkaleným nazíral na panování Nebukadnecarovo, propovídá zřejmě, že byly války jeho povahy toliko obranné, že válčil toliko, jsa k tomu donucen.

Předním dějištěm válečných činů Nebukadnecarových byl asijský západ, klassické ono středozemské přímoří, Asii s Afrikou a po moři i s Evropou spojující, na jehož držení po všechn starověk závislý byl velmocenský ráz jednotlivých států mesopotamských i Egypta.

Na syrské půdě přehojnou krví zbrocené, již bychom co do významu mohli srovnávati s evropskou Belgií, zápasili o panství nad přední Asii velcí faraonové XVIII i XIX dynastie a později mohutní velkokrálové assyrští. I za dnů Nebukadnecarových rozhodováno na syrských bojištích o cenu přednosti politické mezi Babylonem a Egyptem. Bitvou u Karkemiše sice Necho II byl zapuzen a Syrie podrobena, ale záhy ukázalo se, že byly slavné boje, které Nebukadnecarovo nastoupení na trůn předcházely, toliko přede hrou dlouhotrvalých bojův o svrchovanost v Syrii. Necho obávaje se útoku na Egypt, neodvážil se zjevného boje, ale podtají rozněcoval nespokojenost krajin syrských, které chtěly okamžité situace užiti k nabytí nezávislosti dávno již ztracené a proto tuhý odpor kladly vojevůdcům babylonským, jimž Nebukadnecar do Babylona spěchaje, velení nad vojskem svým odevzdal. Jádro odporu hledati jest jednak v kněžských a vojenských kruzích judských, které na mysli měly nedobytnost a posvátnost Jerusalema, za dob Hizkiových a Sanheribových skvěle osvědčenou, a v horských krajinách libánských, jichž otužili obyvatelé vždy se vyznamenávali touhou po naprosté volnosti. Byli to kmenové, kteří rovněž vzdorovali Thutmesu III a Ramsu II jako v XVII století za vedení chrabrého Fachreddina dovedli s úspěchem a po delší dobu vzdorovati Turkům jsoucím tehdy na výši moci své. Pohříchu nejsme dostatečně zpraveni o tehdejších událostech, toliko z úlomku

královských letopisů judských, pojatého do II Královské knihy (24, 1) dovídáme se, že přišel v V roce po bitvě u Karkemiše (600 př. Kr.) sám Nebukadnecar do Syrie, při čemž až do Palaestiny pronikl a říši judskou opět k poplatnosti přiměl. Ze vzpomínek Jeremiových vidí se, že jednotlivá větší města, jako Arpad, Hamat, Damask a Chacor, kladla králi bašylonskému odpor, byla však vzata a ztrestána, načež poddali se sousedé, tu poloukočovní Ammonští a Moabští na popraží pouště, onde Foiničané kromě Tyra nepřístupného na skalní výspě své. Tento nedostatek zpráv nahrazuje poněkud záznam po rozkaze Nebukadnecarově porýzený. Na libánském útesu ve Vádi Brisse, asi dvě hodiny vzdáleném od městečka Hermela, jež položeno jest při bystřině, na východ k Orontu splývající, objevil r. 1882 tehdejší francouzský místokonsul v Bejrutě, assyriolog H. Pognon, dva skalní nápisy, jeden ve starožitném způsobu klínového písma, druhý ve způsobu obvyklém, kteréž oba nápisy byť i valně porušeny, přece podávají vítané zprávy o syrských podnicích Nebukadnecarových. Dle těchto nápisů vypravoval se Nebukadnecar každoročně proti syrským horalům a přijímal poplatky i dary jejich. Spolu vzpomíná Nebukadnecar vzpoury odbojníka, jehož jméno jest porušeno, svého pochodu k úpatí Libánu, porážky a odvodu poražených do zajetí, momenty to, které spolu s nalezištěm nápisů v libánské rokli bezpečně dosvědčují, že bylo Nebukadnecarovi vésti s kraji syrskými

a zejména s horaly libánskými tuhý, po mnohá léta trvající boj; že pak boj tento klásti sluší do prvých let jeho, zřejmě z povahy událostí, nebo před úplným opanováním severní a střední Syrie nebylo lze odvažovati se útoku ani na Tyros ani na Jerusalem.

Vítězství Nebukadnecarova v severní a střední Syrii poznávají se i z dojmu, působeního v Jerusalemě a v říši judské. Nejznamenitější duch judský tehdejší doby, slavný prorok Jeremia, stejně oslňující velikostí myšlenek, lepou formou, vroucím duchem vlasteneckým, i skalopevnou důvěrou v budoucnost svého národa, z modlářství očistěného a s bohem Jahvem smířeného, nezvratně byl přesvědčen, že nedaleká již jest konečná zkáza říše judské. Ale varovná slova jeho nedocházela již ohlasu, ježto důvěra jeho v Jahve a v božskou pomoc zdála se býti podlomena nepříznivými událostmi, které od bitvy u Megidda v rychlém postupu říši judskou stíhaly. Nepůsobily ani snahy prorokovy, věstící neodvratnou a brzkou zkázu města i chrámu, neboť všechen lid skalopevně byl přesvědčen, že Jahve nedopustí zkázu své svatyně, i by lid na výsost byl se prohřešoval. Král Jojakim, vladař nádhery milovný a myslí despotické, podporoval tyto názory lidu zaslepeného. Horliví proroci, k opatrnosti proti mocnému králi babylonskému a k polepšení radící, opět krvavě pronásledováni jako za dob praděda králeva Manasse, zejména ti, kteří kárali bezstarostnou mysl lidu a nedalekou katastrofu vě-

stili. Kněžstvem a některými proroky, lidu a králi lichotícími, obžalován i Jeremia i žádáno důrazně, aby vydán byl na smrt jako rouhač, předpovídající zkázu svatyně. Před chrámem vrhli se zuřivě na neohroženého proroka a vlekli jej před soudnou stolicí královu, ale Jeremia obhajoval se statečně a káral přísně kněží i lid před úředníky královskými, vytýkáje oběma, že libují si v modlách a v prázdných formách kultu na místě pravé kajicnosti. Slova jeho vzbudila tak mohutný dojem, že byl obžaloby sprostěn, jiný však prorok stejně smýšlející a věstící, Uria syn Šemajův, přinucen prchati před pochopy královskými do Egypta, odkudž ale vydán byl a v Jerusalemě usmrcen. Jeremia poznal, že lid nedal se zviklati v důvěře ku kněžím a lichotným prorokům, i odvažoval se každé chvíle hrdla svého. Když zakázán mu byl přístup do chrámu a zbraňováno volně mluvit k lidu, přestával Jeremia na řečech psaných, jež žák jeho Baruk r. 603 př. Kr. jal se ve chrámu předčítati. Nový tento způsob vzbudil sice pozornost a sám Jojakim kázal si předložit knihu řečí Jeremiových, sotva však do ní nahlédl, vrhl ji do ohně. Jeremiovi i Barukovi bylo odtud skrývati se před hněvem královým i před vlastními soukmenovci.

Tak neutěšený, ba beznadějný byl stav věcí, když r. 601 př. Kr. Nebukadnecar vítěziv nad odporem kmenů severo- i středosyrských, objevil se před Jerusalemem. Jojakim skládal naděje do pomoci egyptské, když však

tato, jak obyčejně selhala, přinucen se poddati a poplatkem zavázati. Jeremia a vlastenci jeho rázu si oddechli, radující se z královny povolnosti a z Nebukadnecarovy státnické rozvahy. Než válečná strana při dvoře Jojakimově spatřovala v úmluvě s Nebukadnecarem toliko odklad bezděký, spoléhajíc pak na slibovanou pomoc egyptskou, hnala krále potají k novému odboji. Když Jeremia seznal pravé úmysly strany válečné, pozdvihl opět varovného hlasu a upozorňoval na neupřímné sousedy a soukmenovce, Ammonske i Moabské, kteří v čas uznali babylonskou svrchovanost a dychtivě čekali příležitosti. aby území své na škodu Judy rozšířili.

Jojakim s počátku byl rozpačit, nebo hrozivá situace, Jeremiou v pravdě osvětlovaná, nezůstala bez dojmu v mysl jeho. Konečně však dal se strhnouti proudem bojechtivým a r. 598 př. Kr. odepřel opět Nebukadnecarovi poplatek. Tu bylo Nebukadnecarovi energicky jednati, nechtěl-li, aby svůdný jerusalemský příklad došel v ostatní Syrii následovníkův. I zdvihl se Nebukadnecar proti Judě. Vybídnuv okolní kmeny ku vpádům do judského území, vpadl sám od přímoří do Palae-stiny a osadil vojensky veškeru západní část země až k výmolu v poušti, který za palae-stinsko-egyptské rozhraní pokládán. Bylo zřejmo, že stroje se obléhati Jerusalema, chtěl především spojení hlavního města lidského s Egyptem zameziti. Tu mezi přípravami obléhacími zemřel náhle Jojakim, zůstaviv

vratký trůn judský svému synu Jojakinu nebo Jekonjovi, jinochu teprvé osmnáctiletému. Nebukadnecar vytrhl proti novému králi a položil se před městem, hotuje se k obléhání jeho. V Jerusalemě kladli veškeru čáku do pomoci egyptské. Necho však zdržel se přímého účastenství, obávaje se babylonského vpádu do své říše. Když Jojakin úmysl Nechův seznal, odhodlal se k povolnosti. S matkou i předními velmoži vešel Jojakin do tábora babylonského a vydal se Nebukadnecarovi bez úmluvy. Příklad králův následovalo město v obavách jsoucí, že Nebukadnecar bude přísně vinníky pokutovati. Avšak ani tehdy neopustila Nebukadnecara rozvaha státnická. Chtěje zabezpečiti hranici proti Egyptu, ušetřil vítěz Judy i Jerusalema, ale učinil neškodnými ty, kdož buď ke spolku s Egyptem radili, aneb jednáním dosavádním nedostatečnou záruku věrnosti poskytovali. Proto pokuta netýkala je osob, nýbrž celku. Město vojensky osazeno, vybrány poklady chrámu i paláce královského, při čemž neušetřeny ani nádoby zlaté, které kdysi Salomon chrámu pro bohoslužbu věnoval, 7000 předních občanů, kněží, královští úředníci a důstojníci vojska, jakož i veškeri tesaři a kováři počtem 1000 osob do Babylonie odvedeni. Říše judská byla tudíž odzbrojena, aby nebyla spůsobilou nadále ku vzpouře, zajatcům pak, mezi kterýmiž byl i prorok Ezechiel, jemuž vykázán pobyt v Tell Abibu nad stokou Kebarem, po Babylonii a zemích okolních rozsídlení; ovšem dostalo se

jim dostatečných prostředků k výživě, z čehož mnozí záhy bohatnouti počali. Také svobody osobní, kromě svrženého krále Jojakina, jenž po 37 let v Babyloně vězněn, bylo u zajatců šetřeno. Než dle tehdejších názorů potkal zajatce těžký trest tím, že byli vzdáleni národního obětiště a tudíž i vyloučeni z obětního společenství na hoře Sionu, které zahrnovati mělo národ vškeren.

Jinak svézákonnost a samospráva judská všech násilných změn uchráněny. Trůn ssazením Jojakinovým uprázdněný odevzdal Nebukadnecar Josiovu synu Mattanjovi, ježž Cidkiou přezval, předpokládaje ovšem, že i král i lid, na mysli majíce pokutu dosavadní, uchovají věrnost úmluvám a nebudou vyhledávati spolků s nepřátely jeho. Ukázalo se však záhy, že nevnikl dotud Nebukadnecar v povahu lidu judského, neznaje fanatické svéhlavosti jeho. Síla říše judské byla sice zlomena, ne však fanatism lidu. Místa těch, kteří do babylonského zajetí byli odvedeni, zaujali lidé noví, mladí namnoze a nezkušení, u nichž víra v posvátnou nedotknutelnost města i chrámu zplodila nesmířitelné zášti k Babylónanům. Tito zaslepenci jsouce podněcováni tajně i odvedčenými zajatci, v brzký návrat do vlasti doufajícími, pokoušeli mladého nerozhodného krále, aby sbíral síly své a vcházel potají ve spolky s odpůrci krále babylonského. Agitace jejich nabývala tou měrou půdy, že ani proroci neodvažovali se čeliti smýšlení již i do lidu pronikajícího, jakož zřej-

mě projevují stesky současného proroka Chaĥakuka do Chaldaiův a plenů jejich. Jediný Jeremia, skále osamělé podobný, o niž marně tříští se rozlícený příboj, odhodlaně varoval krále, aby nerouhal se božskému řízení a říše ve zkázu nevydával. To-liko z Babylona, z kruhu odvedených zajatcův, ozval se hlas, jimž doplňována varovná slova velikého proroka. Tou právě dobou ujal se v Babylonii úkolu prorockého Ezechiel, muž bohatého vědění, vzácné životní zkušenosti a nadšený zásadami ideálně pojímaného Jahvismu. Oba velicí vlastenci s nadlidskou téměř silou poučovali lid, ale lidské povaze není nikdy milý los Kassandřin, ba, čím úsilněji, čím přesvědčivěji zněla zněla slova varovná, tím mocněji nadýmala se zaslepenost lidu.

Roku 589 př. Kr. zemřel egyptský farao Psammétich II a nástupce jeho Apriés zřejmě rozněcoval v Syrii smýšlení protibabylonské. Spoléhající na jeho sliby, chystali se k odboji judský král Cidkia, Ittobaal II, král tyrský, Ammonští a někteří jiní kmenové. Nejhorlivěji vedl si Cidkia, jenž vypravil poselství do Egypta se žádostí o rychlé přispění. Nebukadnecar upozoroval, že požár z Egypta rozdmýchaný hrozí uchvátiti veškeru Syrii a proto, jakmile došla zpráva, že Ammonští chopili se zbraně, vypravil se vojensky s rychlostí jak možná největší a položil se ve střední Syrii. V úmyslu měl prudkým útokem tvořící se právě spolek rozdrtití a jednotlivé

členy jeho osamotiti, i ustanovil se vedle vhodných úvah strategických na útoku na Jerusalema, jakožto hlavní ohniště vzpoury, dříve než by Egypťané do pole vypraviti se mohli. Při tom však nehodlal se zření pouštěti ostatní odpůrce a zvláště Egypt. Usadil se tudíž hlavním stanem v Riblé, v údolí Orontském, odkudž mohl pozorovati obě hlavní cesty k jihu, královskou pomořím do Egypta vedoucí a východní, která pouští a územím Ammonsých i Moabských spěla k moři Rudému. Mocný oddíl babylonského vojska vypraven proti Jerusalemu, kamž přirazil v posledních dnech r. 588 anebo s počátku r. 587 př. Kr. (10 Tebeta IX roku Cidkiova). Oddílu tomuto uloženo Jerusalema na všech stranách náspem obklíčiti, obležené stále znepokojovati a konečně hladem k pádu přivésti. Aby nedostalo se Jerusalemu pomoci, osazena veškerá Juda a do pevných míst vloženy posádky; toliko pevnosti Lakíš a Azeka kladly odpor za mohutnými hradbami, z nichž lakíšské, r. 1892 byvše objeveny, podnes budí obdiv tvrdostí svou. Cidkia veškeru péči věnoval obraně Jerusalema, kamž byl poslal před příchodem Babyloňanů veškero vojsko a část lidu venkovského. Mělť patrně na mysli Sanheribovo obležení, než nedostávalo se mu v rozhodné chvíli vytrvalosti a energie Hizkiovy. Proto již s počátku obléhání povolal k sobě Jeremia a žádal si jeho útěchy. V pravém posuzování poměrů radil Jeremia králi důtklivě, aby vzdal se bez úmluvy, čímž prý jediné lze

odvarovati zkázy města i chrámu. Cidkia neměl však dosti sebezapření, aby dobrovolně na se vzal osud svého předchůdce, i odhodlal se k dalšímu odporu, naděje klada do slibované pomoci egyptské. Dal tudíž hradby ještě mocněji utvrzovati, při čemž sbořeny domy mnohé, anobrž i část paláce královského.

Zdálo se, že osvědčí se důvěra Cidkiova. Roku 587 přitáhlo do Palaestiny skutečně vojsko egyptské a přimělo Babyloňany, že opustili od obléhání Jerusalema. Z toho v městě vzešlo plesání veliké i domnívali se všichni, že jest boj u konce. Toliko Jeremiův hlas rušil obecné plesání, čímž na se uvalil prorok hněv kruhů vládnoucích. Když odcházel z města, aby v rodišti svém věci soukromé zpravil, byl obviněn, že přechází k nepříteli, a do žaláře uvržen. Události daly zatím za pravdu Jeremiovi, neboť slabé vojsko egyptské bylo z jara r. 586 př. Kr. poraženo a k ústupu donuceno, načež vojevůdcové Nebukadnecarovi rychle se k Jerusalemu vrátili a v obléhání pokračovali. Dosti dlouhé přestávky v obléhání Jerusalemští užiti zanedbali tak, že ani zásob potravy si nerozmnožili. Babyloňané znajíce pravý stav věcí, jalí se stroji bořiti věží i bran. V městě záhy vznikl nedostatek vody i potravy, ale obyvatelé nevzdávali se naděje na vnější pomoc, a když Jeremia i ze žaláře pochmurné věštby pronášel a nedalekou zkázu chrámu i města věstil, usilovali důstojníci vojska a kněží o jeho bezhrdli. Cidkia v nerozhodnosti své nedovolil sice, aby byl dle vůle

innožství Jeremia života zbaven, nebránil však, když byl Jeremia uvržen do cisterny, bahnem naplněné. Teprve když velikému vlastenci hrozila smrt hladem, kázal jej král vyprostiti a chovati ve vazbě ve strážnici královského paláce.

Zatím objevovaly se nejhrůznější scény hladu, k nimž přidružil se mor. Starci, ženy a dítky mřely, ale posádka odrážela statečně útoky obléhatelů. Konečně docházely poslední zásoby. Zvěděvše o tom Babyloňané, učinili ku konci června (= 9 Tammuza) 586 př. Kr. útok a pronikli do města kdesi na západní nebo severní straně. Rychle osazovali babylonští velitelé Nirgalšarucur, Šamgarnabu, Šarsekim a jiný Nirgalšarucur, náčelník kleštěnců, veškery okresy městské až po bránu prostřední. Toliko chrám a hrad zbývaly ještě v rukou králových, za temné však noci, zoufaje nad dalším osudem města, vyšel král s dítkami, s přednějšími vůdci a se zbytkem vojska svého z města branou při zahradě královské a dal se na útěk k Jordánu. Než u Jericha dostihli chaldejští jezdci uprchlíků, krále zajali a zpoutaného přivedli do Nebukadnecarova tábora v Riblé.

Tehdy přinucen byl Nebukadnecar k přísnému pokutování. Mínil sice ponechati judský stát, ale hlavní město a dynastie královská měly býti příkladně trestány, aby učiněn byl konec rejdům egyptským a odňata chuť k dalším vzpourám. Zuřivost Iudských a útrapy babylonského vojska za doby obléhání vyža-

dovaly rovněž příslušného ohledu. Nejprve stihl osud krále, jehož trest měl býti varovným příkladem všem, kdožby nadále vyhledávali chtěli spolku s Egyptem. Cidkióvi bylo vlastním okem patřiti na vraždění dítek svých, potom oslepen a v poutech do Babylona odveden, kdež v některém žaláři zahynul. Dynastie Davidova tím na vždy panství zbavena. Po králi následovali jeho rádcové. Do Jerusalema vyslán královský hrdelní soudce Nabuzíridin, jenž nařídil obyvatelstvu, aby vesměs z města vyšlo a táborem před hradbami se položilo. Čtvrtého dne po příchodu Nabuzíridinovu spáleny ohněm kladeným chrám, palác a všechny domy za nářku lidu judského a za škodlivého působení sousedních kmenů. Co ve chrámu z nádob posvátných a věcí bronzových zbývalo, do Babylona odneseno a konečně obořeny i hradby a brány. Když takto ztrestáno město, jati nej přednější rádcové královi, přední kněz Serajá, kněz Sefanjá, tři strážcové dveří chrámových, náčelník vojska a větší počet vynikajících obyvatelů městských ano i venkovských, kteří v městě byli přistižení. Ti všichni dopraveni do Ribly, kdež na nich trest smrti vykonán. Ostatní obyvatelstvo městské, zejména rodiny kněžské a vojenské, pak zámožní měšťané, řemeslníci a vznešenější rodiny venkovské, zkrátka všichni ti, kdož dotud tvořivše lepší třídy lidu, vzpourou více nebo méně se provinili, do Babylonie posláni. Mezi zajatci v poutech do Babylona vedenými byl i Jeremia; když však

Nabuzíridin o tom zprávu obdržel, sňal jemu po zvláštním rozkazu Nebukadnecarovu pousta, navrátil mu svobodu a dal na vůli, chtěli v zemi zůstatí se zajatci, ovšem ale jako svobodný člověk. či do Babylonie se odebrati. Jeremia volil pobyt ve spustošené domovině a písemnictví biblické uchovalo srdcejemný zálozpěv jeho nad zkázou města i svatyně.

Správu říše judské, ovšem za závaznosti dle poměrů zveličené, svěřil Nebukadnecar vznešenému muži judskému Gedaljovi a ustanovil jemu sídlem Micpu Benjaminskou. Gedaljá, jsa Jeremiou podporován, snažil se, aby zbytek nezávislosti zachoval do šťastnější budoucnosti, byl ale záhy zavražděn některými jerusalemskými uprchlíky, kteří zmocnivše se osoby Jeremiovy, v Egyptě bezpečnosti hledali. Teď teprve stala se Juda babylonskou provincií, spravovanou místodržícími, králem jmenovanými.

Okolnosti, za nichž říše judská zanikla, a zkáza města Jerusalema — toť byla přední obvinění, jež na hlavu Nebukadnecarovu uvalována. I sluší se tudíž v obraze, který podati chce vyličení nejen skutků velikého krále, nýbrž i podnětů k nim vedoucích, k okolnostem těmto blíže přihlédnouti.

Především budiž konstatováno, že všechny zprávy o stycích mezi Judou a Babylonem, bitvou u Karkemiše počínajíc, pocházejí z pramene judského, tudíž z kruhů, jichž Nebukadnecarova trestající ruka nejtíže se dotkla. Nemůžeme tudíž nadíti se, že by prameny

tyto babylonskému králi stranily. A co vypovídají zprávy tyto? Zaznamenávají, že během dvaceti roků přinucen byl Nebukadnecar čtyřikráte v Judě zakročovati proti rejdům strany o Egypt se opírající! Jojakim, Jojakin i Cidkia porušili zjevně slib, kterým se zavázali vítězi, moudře práva vítězova užívajícího. Třikráte jednal Nebukadnecar velíkomyslně, ale po čtvrté povinen byl své autoritě a vážnosti říše, již s otcem zbudoval, vztáhnouti nad původci vzpoury ruky trestající. Kromě Babylona, jehož velmoži a kněží stále podněcovali vzpoury proti panovníkům assyrského původu, a za to průběhem padesáti let přivodili dvojí vzetí a dvojí spoustu města svého, po všem východě za posvátné pokládáného, není ve starověkých dějinách zjevu, který by co do vyzývavosti malomocného proti velemocnému s Judou se mohl rovnati.

Juda a Jerusalema zanikly vlastní vinou, za niž Nebukadnecar nemůže býti poháněn k zodpovědnosti před soudnou stolicí dějin.

Pádem Jerusalema rozhodnut osud Syrie. Jediný Tyros, vzdorující za pevnými hradbami na nepřístupné výspě své a chráněný loďstvem mohutným, vytrval v boji. Ještě roku 586 př. Kr. jal se Nebukadnecar město obléhati na straně pevninské, ale obléhání toto, jakkoli po 13 let potrválo, kromě ztráty pevninského obchodu Tyrským značnější škody nepřinášelo. Byl to boj vlka se žralokem dle známé bájky. Kterak obléhání skončilo, není zřejmě nikdež poznamenáno. Toliko víme, že

skončilo r. 573 př. Kr., a ježto touž skoro dobrou král Ittobaal II vlády zbaven a do Baby-lona s rodinou svou odveden, novým pak králem Baal učiněn, jest na snadě usuzovati, že se Tyros vzdal úmluvou, načež Ittobaal vlády zbaven a nový, Nebukadnecarovi příjemný král na místo jeho povolán. Tím povelan poslední odpor v Syrii, jejíž správu odtud vykonával královský amíl, sídlem maje staro-slavné Kadeš nad Orontem.

O dalších válečných činech Nebukadnecarových pojednávají toliko úlomkovité a namnoze pozdní zprávy. Podání arabské spolu se zlomky klassických spisovatelů doby hellénistické a římské vypravuje o velikých výpravách Nebukadnecarových, jenž Bachtanasarem zván, do jižní Arabie, jakož i o těžkých bojích, jimiž bylo obyvatelstvu arabskému Nebukadnecarovy invase se odvarovávat. Není jména, které by v arabské pověsti mělo zvuk tak hrozný, jako Bachtanasar, z čehož jest usuzovati, že byla země tehdy Babyloňany velice zpustošena a že Nebukadnecar vítězně pronikl až do končin nejjižnějších. Současná klínopisná zpráva o těchto událostech byt i toliko v hrubých rysích byla by zajisté žádoucí. Podání arabské ví o Nebukadnecarovu vpádu do Egypta a o velikých škodách, jím zemi faraonů způsobných. Arabský dějepisec Makrizi vypravuje, že za Kumisa, syna Neka-sova, vpadl Bachtanasar do Egypta, usmrtil krále, zbořil Memfis i jiná města, obyvatelstvo pak do zajetí odvedl. Zdá se, že Makrizi líčí

podrobnosti Nebukadnecarova vpádu tak, jakož za Byzantincův a Arabů líčen byl vpád Kambysův. Podstatou zprávy jeho zůstává však přes to vpád Nebukadnecara sama. Také Abdallatíf poznamenal Nebukadnecarovu výpravu do Egypta a spousty jím učiněné, které prý byly po 40 let patrný; příčinou udává přijetí judských uprchlíků do země. Z klassických spisovatelů vypravuje souvěkovec epigonů Megasthenés, že válčil Nebukadnecar v Libyi a v Iberii, odkudž prý převedl zajatce do Ibérie černomorské. Vpádu Nebukadnecarova vzpomíná i Iosefos Flavios, jenž tvrdí v souhlase s Makrizem, že Nebukadnecar opanoval Egypt, usmrtil krále, jiného nastolil a judské uprchlíky do Babylonie převedl. Ezechiel r. 570 př. Kr. dotýká se nevalného úspěchu Nebukadnecarova před Tyrem a slovy: „Protož praví Adonaj Jahve: Aj, já dám Nebukadnecarovi, králi Bábel, zemi Micraim (= Egypt); a pobřeží množství její, a zloupí kořisti její, a rozchvátá loupeže její; bude míti mzdu vojsko jeho, a za práci, kterouž sloužil proti němu, dal jsem mu zemi Micraim“ (29, 19—20), předpovídá jemu bohatou náhradu v dobytém Egyptě.

Zprávy tyto potvrzeny jsou za dnů našich v jádře údajů nápisovými, klínopisnými i hieroglyfskými. Veliký Nebukadnecarův nápis na dsce kamenné, nyní umístěný v londýnském paláci východoindské společnosti, úhrnně vypravuje o dalekých pochodech králova vojska skrze bezvodné, žíznivé krajiny,

vzdálené hory, po cestách příkrých a neschůdných, tudíž skrze krajiny, jež dle povahy toliko v Arabii hledati jest. Zlomek Nebukadnecarových letopisů podává výslovnou zprávu o počátku výpravy, již ve svém 37 roce (= r. 568 př. Kr.) Nebukadnecar proti egyptskému králi (A-m)a-su-Amásiovi podnikl. Podrobnosti k tomuto zlomku zachoval v rouše věštby prorok Ezechiel, i jest na bíledni ze slov jeho, že zmocnili se Babyloňané Pélusia, Tani, Bubasti, Héliopole, Memfi i Théb. Vtrhl tudíž Nebukadnecar až do nejjižnějších krajův egyptských, kdež teprvé odvážil se Amásis odporu. Štěstí válečné usmálo se poněkud na prapory egyptské, takže zadržely další pochod Babyloňanův a donutily k ústupu nepřítele, od posil a zásob svých příliš daleko vzdáleného. Egypt nebyl tudíž podroben, nýbrž pouze zpleněn, čehož pamět po dlouhé ovšem doby v mysli potomstva se udržovala.

Výsledkem těchto výprav byla svrchovanost babylonská nad některými kočovnými kmeny beduinskými v západní Arabii a syrské poušti, jichž jména zachoval prorok Jeremia. Byli to kmenové, jichž kočovisky probíhaly karavanní cesty, vedoucí do Egypta a k Rudému moři. Může-liž býti výmluvněji doložen obranný ráz výprav Nebukadnesarových než tímto výsledkem? Dlužno uvážiti zející nepochopitelnost mezi skutky, jichž pověst přetrvala celý starověk a zatemnila i nejskvělejší výkony perských nástupců Nebukadnecarových, a mezi tímto chudičkým výsledkem! Na byv všech

cest, k Egyptu spějících, a jsa v držení palae-
stinských pevností i foinických přístavů, poji-
stil si Nebukadnecar trvalý mír po straně e-
gyptské, výpravou výše vylíčenou nad to
značně zeslabené.

Nevedl však Nebukadnecar války toliko
za účelem obranným, nýbrž vrhal auktoritu
svou na váhu přímo za zachováním míru. Hé-
rodot zachoval zprávu z lidského pramene
čerpanou, která nejzřejměji mírumilovnost
Nebukadnecarovu dosvědčuje. Po pádu Ni-
nive médský král Kyaxáres válčil v Armenii
s hordami skythskými, které po léta plenily
žirné kraje okolní, a zvítěziv nad nimi, zne-
náhla šířil panství své na západ až do planin
maloasijských. Současně podroboval si kraje
maloasijské i král Alyattés lidský, pokračuje
ovšem směrem východním, a tak se stalo, že
zájmy obou velmocí na se narazily v poříčí
řeky Halya. I vznikla válka, která bez roz-
hodnutí trvala po pět let. „Když tak s rovným
úspěchem válku vedli,“ vypravuje Hérodot,
„stalo se šestého roku při jednom sražení, že
se mezi bitvou nenadále den v noc proměnil.
Toto zatmění předpověděl Thalés Milétský Io-
nům a udal přesně rok, ve kterém se zatmění
opravdu stalo. Tu Lydové a Médové vidouce,
ana noc na místo dne nastává, upustili od
boje a obě strany byly uzavření míru tím více
nakloněny. Ti pak, již smírlivé narovnání
sprostředk valí, byli Syennesis kilický a La-
bynétos babylonský. Tito se přičinili o rychlé
uzavření míru a vzájemného sňatku; přiměli

totiž Alyatta k tomu, že dceru svou Aryénis za manželku dal Astyagovi, synu Kyaxárovu; neboť bez pevného svazku nerády trvají smlouvy pevný a neporušený.“

Astronomicky bylo vypočítáno, že zatmělo se zcela slunce v krajích Halyem protékajících dne 28 května r. 585 př. Kr., tudíž za Nebukadnecarova kralování v Babyloně, a Hérodotův Labynétos jest dle toho Nebukadnecar sám. Dovídáme se tudíž, že sprostředkováním Nebukadnecarovým přerušen byl mnohaletý boj mezi dvěma státy, mezi předasijskými říšiemi tehdy vedle Babylona nej-mocnějšími. Spolu pak, ježto sprostředkování toto korunováno bylo výsledkem trvalým, poznáváme i váhu, jíž slovo Nebukadnecarovo v koncertu tehdejších mocností požívalo.

Líčíce skutky a život velikého tohoto starověkého vládce, byli jsme převahou odkázáni na zprávy cizí, avšak velikolepou jeho vnitřní činnost, jejíž následky ve mnohých příčinách podnes jsou patrný, objasňují po výtce současné zprávy klínopisné, sepsané namnoze po rozkaze krále sama.

Není starověkého vládce, který by měrou tak rozsáhlou a soustavnou byl dbal o kulturní i hmotné povznesení svého národa a obzvláště hlavního města svého, jako Nebukadnecar. Přehlížíme-li skutky jeho za zvelebování města i říše se nesoucí, obdivovati se musíme neobyčejnému jeho rozhledu, zdravému smyslu pro potřeby všeliké a duchu pokročílému, jenž sice hluboce se skláněl před cti-

hodnými božstvy národními, Mardukem, Zapanitou a synem jejich Nabu, vedle toho však uměl povznášeti se i nad předsudky, při tisíciletém trvání téhož nezměnitelného kultu téměř nezbytné. Avšak Nebukadnecar vyznamenával se i uměleckým vkusem obdivuhodně vytříbeným, jenž dovedl pojem obrovského s představou krásného v ladný celek spojovati. Odtud i veliký význam, jež pozdější pokolení činnosti jeho přikládala.

Po příkladu otcovu obrátil Nebukadnecar zřízení své v první řadě k Babylonu. Toto posvátné sídlo Mardukovo bylo od věků zváno „branou boží“, sumírsky ka dingirra, báb ilu semitsky, a nabylo vedle toho jako sídlo mocných králův i velikého významu obchodního, než dlouhé války s Assyry, za nichž v krátké době 43 let byl Babylon dvakráte zpustošen ba i obořen, zůstavily těžké stopy, jichž stírati již Nabopolassar započal. Leč obnovy tyto, než Nebukadnecar nastoupil, daleko sotva potročily, i mohl Nebukadnecar podjíti se jich znova, v rozměrech velikolepých a soustavně. Dle jeho úmyslů měl býti Babylon největším, nejsvětějším a spolu i nejpevnějším městem světa, proto jej v ohromných rozměrech zveličil, přepevně ohradil a nejnádherněji ozdobil.

Pravili jsme již, že při všem konání a podnikání svém proniknut byl Nebukadnecar vroucím citem náboženským. Vše, co počínal, dalo se ve jméno Mardukovu, ze kteréž příčiny předním svatyním jeho a jeho syna Nabu, Isagile a Izidě, věnoval péči neochabující po

všechny dny vlády své. On sám pokládal se za prvorodilého syna Mardukova. „Ve službách Mardukových“, praví Nebukadnecar o sobě, „protáhl jsem vzdálenými zeměmi, dalekými pohořími od hořejšího až k dolejšímu moři, po srázných cestách, po uzavřených stezkách, kde byl krok zdržován, kde nebylo lze nohou dokročiti, po neschůdných cestách, po cestách žízně, podrobil jsem nepoddajné, zjímal protivníky, spravoval dobře zemi, přál obyvatelstvu zdu, odvedl do vzdálených (zemí) špatné a zlé obyvatelstvo, přinesl jsem stříbro, zlato, broušené drahokamy, bronz, dřevo musukannu, dřevo cedrové, vzácnosti všeho druhu, plodiny hor, plodiny moře do svého města Babylona před tvář Mardukovu.“ Význam posvátného města vyhledával toho, aby byl Babylon jak možná nejlépe opevněn, nebo za největší neštěstí za dřívějších dob pokládáno, když nepřítel zmocniv se města, „bohy“ t. j. odvěké sochy jejich odvěkl. Proto učinil Nebukadnecar z Babylona pevnost dílem zajišťující držení nade vši dolní Mesopotamií, dílem i samu sebou jsoucí ohradou nezdolnou. Obě hradby městské, Ingurbíl a Nimittibíl, jež Nabopolasar počal budovati, Nebukadnecar dokončil a kázal před nimi vykopati příkop vzděný. Výslovně praví Nebukadnecar, že zbudoval zeď z cihel na západní straně města, s čímž souvisí vznik městských částí na pravém břehu eufratském na místech, odtud toliko močály prostoupených. Rovněž z vůle Nebukadnecarovy dokončena hradba nábrežní, vrou-

bící oba břehy řeky i stoky Arachtu, starší, levobřehou částí města plynoucí; hradba tato připojena k vnější straně městské, čímž město na všech stranách nedobytným učiněno. Po všechen starověk i když z nich toliko trosky zbývaly, jímaly hradby tyto úžasem cizince, do Babylona příslého, i byly za div světa jímny. Sám král Neriglissar, vrah a nástupce syna Nebukadnecarova Amílmarduka, jakkoli snažil se dle možnosti slavnou pamět Nebukadnecarovu ne-li umlčeti tož alespoň zatemniti, přinucen byl bezděky k úsudku, že Babylon, Nebukadnecarem opevněný, „jest jako silná bašta zemi závorou.“ Pohříchu nepodávají zprávy starověké dosti jasné představy o těchto hradbách, které kromě beztvárných zbytků zdí nábřežních zmizely beze stopy s povrchu zemského. Přirovnáme-li však zprávy klínopisné i klassické se zachovanými v hlavních částech hradbami ninivskými i sindžirskými, tož lze poznati, že byla hradba Nebukadnecarova budována do podoby čtverce dvojího, vnitřního a vnějšího, jenž na západě chráněn byl bařinami stále udržovanými, na východě pak ještě třetí hradbou, obrovský vodojem chránící a 42.5 km. od města vzdálenou. Vodojem tento, jenž nepochybně až k městu Sipparu se rozléval, zbudován byl rovněž Nebukadnecarem a měl úkol v čas potřeby zatopiti okolí městské.

Babylon Nebukadnecarův skládal se takto z dvou samostatně opevněných a ložem eufratským oddělených částí. Obě města spojena

byla mostem díla obdivuhodného, jehož původem byl rovněž Nebukadnecar. Veškeren obrovský prostor nebyl však zcela zastavěn, nýbrž spatřovaly se v něm veliké plochy, kteréž bylo lze za obléhání osevat aneb na nich dobytek popásati. Průplav Arachtu, jenž u Isagily počínaje, po délce protékal veškerou starší částí města, vyhlouben a tak upraven, že po něm lodi cestou nejkratší do města z Perského zálivu přicházely.

Tato velikolepá úprava městských opevnění byla důstojným rámcem ku stavbám, jimiž Nebukadnecar město okrášlil. Především ze základů přestavěna prvá svatyně města, ctihodná Isagila, na níž stopy zřejmé zůstavily všechny dřevní katastrofy. Vnitřní ozdoba její byla tak nádherná, že po mnohá století budila úžas i spisovatelů biblických i cestovatelů klassických. V posvátném okrese Isagily zbudoval Nebukadnecar též některé chrámy a svatyně jiné, jako Ikuu, cedry libánskými ozdobenou a Mardukovo obětiště Isigiší při zdi městské. Chrám Itimínanki (= „dům základů nebe i země“) téměř uprostřed starého města ozdoben novým velmi vysokým zikkuratem neboli věží, jenž nazýván zikkuratem Babylonským. V městě zbudoval král svatyně bohům Nabu, Sinovi, Šamši, Adadu a bohyňům Mach i Gule. Slavnostní třídy, přední chrámy spojující, jimiž dle ctihodného zvyku ubíraly se veliké průvody náboženské jako novoroční průvod o slavnosti zagmuku, rovněž zvelebeny, urovnány a vydlážděny, na prvním

místě hlavní třída Aiburšabu, která navršena po vši délce své násypem, takže brány, v nichž na obou svých koncích ústila, nízkými se býti ukázaly; i bylo třeba je zbořiti, načež znovu a nádherně zbudovány a obrazy okřídlených býkův a hadův ozdobeny.

Starší králové babylonští sídlívali zřídka v Babyloně, majíce paláce v městech okolních, Sipparu a Durpapsakulu. Toliko o slavnosti zagemuku z povinnosti v Babyloně prodlévali, přebývajíce v paláci, při levém břehu eufratském položeném. Ježto palác tento bouřemi utrpěl, zbudoval jej Nabopolassar znova z cihel a stále v něm přebýval. Byl však palác tento položen příliš nízko, takže eufratské vody vzedmuvše se, základy jeho podrývaly, když pak zvýšena třída Aiburšabu, ukázalo se, že nízká jest brána paláce. Nad to ani rozměry svými nepostačoval již palác potřebám dvoru Nebukadnecarova, pročež jal se král budovati nový palác v rozměrech mnohem větších a způsobem významu a moci své důstojným. Nabopolassarův palác zbořen, úroveň jeho značnou měrou navršena a na výšině umělé, takto pořízené, zbudován nový nádherný palác, vnitř i zevně přeskvostně vyzdobený, v němž odtud Nebukadnecar i jeho nástupci stále přebývali. Jiný palác „po způsobě babylonských paláců“ zbudován na zvýšené rovněž úrovni opodál hradby Nimittičila, na severní straně města k Sipparu obrácené, vysokou věží ozdoben a rovněž bohatě okrášlen. Ježto o tomto paláci výslovně se praví, že zbudován

„po způsobě babylonských paláců“, sluší souditi, že hlavní palác zbudován byl způsobem jiným, nepochybně íránským. Dle souhlasného svědectví klínopisného i Bérosova zbudován byl palác při zdi městské za patnácte dnů!

Domněnka, že hlavní palác zbudován byl způsobem íránským, jest podepřena mnohými jinými okolnostmi, zejména slavnými „visutými zahradami“. Všechny zprávy klasické shodují se, že byly „visuté zahrady“ zbudovány Nebukadnecarem pro libost královně Amytě, která prý pohřešovala v ploché Babylonii rozhledu po svěžích porostech své hornaté vlasti médské. Mnohem pravděpodobnější jest, že zařídil Nebukadnecar pro libost královně vedle hlavního svého paláce libosad nebo paradeisos po íránském způsobu upravený a sice, ježto rovná půda byla malebnosti a rozmanitosti sadu úhonou, zbudoval nejprve mohutné substrukce o veliké výši, jež sad nésti měly a z Eufratu vodovodem vláhu dostávaly. Cizinec blíže se k Babylonu po nížině okolní, byl zajisté neobyčejně překvapen pohledem na svěží sad, oáse ve vzduchu se vznášející podobný; odtud zvyk Hellénů, že „visuté zahrady“ Nebukadnecarovy k sedmi divům světa přičítali. Velice jest pravděpodobno, že zbudoval Nebukadnecar i třetí královský palác na západním konci eufratského mostu.

Založením nového města Babylona na pravém břehu eufratském spojena byla místně s Babylonem i opodál ležící Borsippa, již

Nebukadnecar spolu s Babylonem za hlavní a sídelní město své prohlásil, jakkoli městem samostatně spravovaným nadále zůstala. I Borsippě věnoval Nebukadnecar péči největší. Izida, slavný to chrám Mardukova syna Nabu, do něhož o novoroční slavnosti bral se král ve slavném průvodu z Isagily, znova a nádherně zbudována do podoby obrovské mnohopatrové věže; podnes zdvihají se trosky její, Birs-Nimrudem zvané, téměř do výše čtvrtého patra. Také ostatní chrámy borsippské přestavěny, zejména tehdy již zpustlý a původně 42 loket vysoký zikkurat chrámu I-ur-imin-an-ki, odtud prostě „borsippským zikkuratem“, „borsippskou věží“ zvaný. I Borsippa mohutnou hradbou obezděna.

Řeční spisovatelé vzpomínají Nebukadnecarovy stavby, která úkolem svým výmluvně potírá domněnky o výbojných snahách jeho. Jakkoli žil Nebukadnecar s Médií v dobrém přátelství, utvrzeném i svazkem příbuzenským, přece byl bedliv ochrany říše své proti mocnému tomuto sousedu, který od pohoří Amana v Severní Syrii až po tigridské ústí dotýkal se hranic babylonských; nebezpečnoství ze sousedství plynoucí zveličováno bylo nad to i horskou povahou Médie proti rovinaté a snadno přístupné Babylonii. Tato nedůvěra dala vznik mohutné hradbě, „médkou zdí“ zvané, která přepínala nížinu tam, kde Eufrat a Tigris středními toky nejvíce se sbližují. „Médká zeď“ měla tudíž chrániti hlavní město a s ním veškeru Babylonii před nepři-

telem z Médie hrozícím. Hraniční body její byly u nynějších osad Siféry a Džibbary blíže Kadesie. Zevrubný popis „médské zdi“ zachoval Xenofon; dle něho podél severní strany zdi byla vedena mocná stoka, druhá pak, zvaná „stokou královskou“, po jižní straně, po níž i největší lodí mohly se z Eufratu do Tigridu plaviti. „Stoka královská“ byla členem velikolepé vodní soustavy, čtveřým směrem Eufrat s Tigridem na prostore „médskou zdí“ a Babylonem ohraničené spojující, a činila Babylon po severní straně nepřístupným.

Nejnovější dobou německý plukovník A. Billerbeck, jenž s důkladnými vědomostmi vojenskými spojuje i vzácnou znalost dějin staroorientálních a původních pramenů jejich, prozkoumal někdejší fortifikace ninivské i babylonské a objasnil mnohé dotud obtížné záhady. Dle jeho seznání byla chráněna médská zeď v předu příkopem, asi 20 m širokým. Levé, západní křídlo její bylo od Babylona 113 km. vzdáleno, kdežto vzdálenost pravého křídla, u nynější Džibbary k Tigridu dobíhajícího, 156 km. součinila.

Tato opatření ochranná nezbytně souvisela s reorganizací vší zavodňovací soustavy babylonské, která rovněž ku jménu Nebukadnecarovu se připínajíc, skvěle podává svědectví i o hospodářské péči jeho. Zajisté i soustava stok, původem odnášející se až do nejdávnějších dob sumírských, utrpěla velice dlouholetými boji s Assyry. Neušetřil-li vítěz

ani odvěkých svatyň a posvátností, jakž bylo lze se nadíti jeho šetrnosti k stokám a vodojemům, které kladly vážnou překážku vítěznému jeho postupu? Než v nížině, spádu téměř prosté, působí jakékoli porušení říčné soustavy škodu, ježto vody k odtoku zadržované hromadí se, tvoří močály a podmáčejí žírné nivy. Proto podjal se Nebukadnecar soustavné opravy stok, chtěje spolu tím i regulovati eufratské zátopy. Staré hlavní stoky byly tudíž prohloubeny, vyžděny a stavidly zdýmány, zvláště stoka Pallakopas, plynoucí souběžně s pravým břehem eufratským k zálivu Perskému. Vodojem na severovýchodní straně Babylona, až k Sipparu zabíhající, zachycovati měl jarní vody, aby jimi za bezdeštného léta byly stoky napájeny.

Úprava stok platnou měrou přispěla obchodu, ježž král i jinak dle sil svých podporoval. Staralť se velice, aby předveden byl do babylonských přístavů zisťný obchod s jižními kraji, Indií, Arabií a Afrikou, ježž dotud výhradně provozovali loďmi a karavanami Arabové Sabští. Proto zakládal Nebukadnecar v krajinách dobytých nové přístavy, na prvním místě Téredon opodál místa založený, kde vlévala se do moře stoka Pallakopas. Pravděpodobně založen Nebukadnecarem i přístav Gerrha, později obchodem proslavený. Z těchto přístavů plavily se lodí proti vodě až do Thapsaka a po „Královské stoce“ i do Tigrida. Světový obchod, který dotud ubíral se do moře Rudého a do přístavů foinických, změnil

takto směr, a Foiničané kupovali potom vzácné plodiny jižních končin v přístavech Perského zálivu.

Nebukadnecar byl však i výborným správcem říše své, již příčinou snažšího dozoru rozdělil ve správní okresy s určitými hlavními městy.

Právem mohl neznámý dle jména israelský prorok v době babylonského zajetí zvolati: „Babylon, onen slavný v královstvích, vznešená pýcha Chaldaiů!“ neboť Nebukadnecarův Babylon překonal rozměry, leskem a významem vše, co dotud na světě známo bylo.

A přece byl tragický los ustanoven velikému králi i politickému dílu jeho. Z Bérossa dovídáme se, že byl Nebukadnecar r. 562 př. Kr. v kmetském věku chorobou zachvácen, která způsobila smrt jeho. Syn Amíl Marduk zaujal sice trůn po otci, již však po dvou letech svržen byl a zavražděn jedním z vojevůdců, kteří po rozkaze Nebukadnecarově obořili Jerusalema, svatem svým Nirgalšarucurem, a již po 23 letech skácen byl na vždy chaldejský trůn v Babyloně slavným perským výbojcem Kýrem. Tak zašlo politické dílo Nebukadnecarovo. Než i světodějná pověst jeho zastírána tendenčními smyšlenkami, jež namnoze pocházely od Židů. Těm byl Nebukadnecar typem, podobným egyptskému faraonu utlačovateli, zločinným vládcem, jenž nemohl ujíti nijak pokuty božské. Ano, židovští spisovatelé nespokojovali se ranami, jimiž Nebukadnecar stížen byl v životě posmrtném,

nýbrž smýšleli pokuty, jež naň živoucího již byly seslány. Nejznámější v té příčině jest vypravování Danielovo o zvláštní nemoci, jež prý Nebukadnecara z božského usouzení stihla. „Vyvrhnu tě z lidí,“ praví zélotický spisovatel z doby bojů s Antiochem IV., jenž skrývá se za osobnost proroka Daniela, „a s hovady i zvířaty bude bydlení tvé a seno jako vůl žráti budeš a rosou nebeskou smáčín budeš; sedm také časů (= roků) promění se nad tebou, až poznáš, že panuje Adonai nad královstvím lidí a že, komužkoli bude chtíti, dá je.... Všecko to přišlo na Nebukadnecara krále. Po dokonání dvanácti měsíců procházel se na paláci babylonském i mluvil král a řekl: Zdaliž toto není ten Babylon veliký, kterýž jsem já vystavěl v dům královský mocí svou silnou, k slávě a ozdobě své? A když ještě řeč ta v ústech králových byla, hlas s nebe spadl: Toběť se praví, Nebukadnecare králi: Království tvé odejde od tebe a z lidí vyvrhnu tě a s zvířaty bude bydlení tvé: seno jako vůl žráti budeš a sedm časů promění se nad tebou, až poznáš, že panuje Adonai nad královstvím lidí a, komužkoli chtíti bude, dá je. V touž hodinu naplnila se řeč ta u Nebukadnecara a z lidí vyvržen jest a seno jedl jako vůl a rosou nebeskou tělo jeho smáčino bylo, až vlasy jeho jako perí orličí vyrostly a nehtové jeho jako ptačí pazourové byli.“

Vypravování o této domnělé chorobě Nebukadnecarově bylo oblíbeným předmětem úvah řeckých spisovatelů církevních, kteří tvr-

dili, chtějíce zprávám svým dáti roucha vědeckého, že Nebukadnecar, stížen byv tak zvanou lykantropií, po sedm let žil ve vlčí podobě. Jiného způsobu bylo vypravování rhétorických spisovatelů řeckých; ti opírali se zdánlivě o svědectví Bérossovo, zkonstruovali z událostí, které se po smrti Nebukadnecarově sběhly, věštbu a kladli ji do úst Nebukadnecaru samu. Stojí prý v kmetském věku na střeše svého svého paláce, patřil na krásný Babylon, pod nohama jeho se rozkládající, a věstil jemu nedalekou již zkázu, již „mezek“, t. j. Kýros, dle pověsti Méd po matce a Persan po otci, jemu působí. Vypravování tato mají jednak ráz proroctví, později dle událostí již se sběhlých smyšleného, jednak jsou závislá na známé věštbě delfské, již Hérodot do spisu svého pojal, a tím již prokázán pozdní původ jejich.

Těmito tendenčními barvami změněný obraz slavného krále přejal středověk a znetvořil jej svým způsobem. Výše již praveno, kterak představovali si a podnes představují Nebukadnecara Arabové. Ještě živěji obírala se Nebukadnecarem fantasie středověkých básníků západních, jimž byl Nebukadnecar odstrašujícím typem nadceňující se pýchy a obávaným kouzelníkem. Teprve nejnovějším dobám, které dovedly otevřítí ústa klínopisům po dvě tisíciletí v lůně zemském ukrytým, zůstaveno bylo, aby Nebukadnecarovi navrátily pravý jeho význam historický.

JESAJA.

Byl obr duchem a jest po tisíceletí vedle Mojžíše prvou chloubou svého národa, jemuž po veškeren svůj dlouhý, požehnaný věk byl živým, neúnavně napínajícím i povzbuzujícím svědomím, jemuž byl rádcem a vůdcem za dob nejstrastnějších. Nikdy nebylo slýchati z úst hebrejských slov nadšenějších, která by v sobě chovala hlubší význam a oděna byla ve spanilejší formu nad úchvatná slova Jesajova! Dlouhá a významem veledůležitá doba dějin israelských byla jím po přednosti repraesentována, nebo stín, jež vrhala za sebou velikost jeho, halí i krále, jeho současníky, rozptýlená učenost hebrejská podnes v něm vidí prvního klassika mluvy i písemnictví svého — ale přes tyto momenty, daleko pozorovatelné za úzkými mezemi Palaestiny, nedostává se nám poznatků, dle nichž by bylo lze z blízka pozorovati i osobnost jeho. Oduševnělý Jesaja žije stále v paměti všech vzdělaných národů, kteří učinili ušlechtěný, zidealisovaný monotheism vodítkem svým ve snahách kulturních,

ale osobnost velikého karatele zahalena jest neproniknutelným závojem minulosti.

Velikost Jesajova podmíněna jest vážností doby. Hrdý někdy úděl Davidův dávno již byl míčem v rukou mocných sousedů, tu Egypťanů, pak Syrů z Damaska, konečně ze všech nejnebezpečnějšího, vzdálených sice, ale mocných a zdánlivě nezdolných Assyřů, Od časů Rehabeamových trásli se israelité stále před cizími výbojci a k tomu družil se uvnitř vášnivý boj stran. Říše Davidova rozdělena ve dva státy, po dlouhé doby na se nevražící a vzájemným bojem poslední sílu národa mářící, v obou pak státech ustavičné téměř zápolení králův a úředních kruhů s proroky. Ani králové hledají spásy státu svého ve spolcích se sousedy, zejména s městy foinickými, pomoc pak jejich vykupují vážnými ústupky u věcech kultu, poprávajíce vedle národního boha Jahve volnost čtitelům všelikých Baalův, Astarty, Kemoše i jiných božstev: horovali na proti tomu proroci za ryzí, oduševněnou národní bohoctu, všechny cizokrajné příměsky zásadně vylučující a v posvátném zápasu nešetřili nikoho z těch, kdož uchylovali se od zákona Mojžíšem stanoveného. Hrozby jejich vyznívaly stejně proti obecnému lidu jako proti trůnu královskému, a v říši severní ve svěží ještě paměti byl tuhý boj rodu krále Omri s proroky Elíou a Elíšou, který ukončen byl zhoubou rodu královského a povznesením vojevůdce Jehu i rodu jeho.

Plamennými slovy vyzývali proroci lid k

polepšení a líčili jemu vznešenost budoucího království Jahvova. Idee jejich za těžkých dob a za strádání vnitřního i vnějšího nalézaly v srdcích lidu půdu žírnou, čím však více mohutněly, tím hlouběji klesala politická moc národa, ve dví rozděleného. Krátkému zásvitu slunce na bouřlivé obloze podobá se vláda krále Jerobeama II v říši severní, kterýž ještě vládl vším Zájordáním a mnohými okresy kromě hranic palaestinských. Než již poslední léta dlouhého Jerobeamova králování byla neutěšena, ježto lid počal pociťovati následky častých a namnoze nešťastných válek, s nimiž bezděky sloučily se neúroda a zhusta vyskytující se úmor. Klínopisná chronika assyrská zaznamenává, že r. 803, 765 a 759 zuřil „mutánu“, t. j. úmor, a tu lze předpokládati, že morová rána, která stihla rozsáhlou říši assyrskou, nezůstala omezena politickými hranicemi, nýbrž rozšířila se i do zemí sousedních. Těmito katastrofami trpěl však v první řadě lid obecný a tu jest na snadě, že za dnů neblahých jasněji jevila se protiva skromných způsobů života lidového s přepychem, jemuž v říši israelské oddávali se bez ostychu králové, velmoži i kněžstvo. Také v království judském bylo lidu těžce strádati následkem nešťastných dřívějších válek s říší israelskou.

Toť byla doba příhodná pro činnost spisujících proroků. Za starších časů byli za proroky jmíni zbožní mužové, mužové boží nebo věštcí zvaní, kteří věstili budoucnost a léčili ve jménu Jahvovu. Někteří z nich, větší osob-

ní auktoritou se vyznamenávající, jako zejména Elía a Elíša, byli i karateli horlivými, kteří neostýchali se ani králi říci holou pravdu v tvář. Odvaha, kterou oba tito proroci vyznamenali se proti králi Achabovi a synu jeho, byla ještě v živé paměti lidu. Nástupcové Elíšovi jednali ještě odhodlaněji, ano, již nespokojovali se plamennými slovy, jež jako žhoucí pochodně do lidu vrhali, nýbrž zaznamenávali slova ta, aby utkvěla v mysli posluchačův a zachovala se pokolením budoucím.

Poměry říše israelské po slavných skutcích vlády Jerobeamovy záhy se pohoršily, odkudž dostalo se mocného podnětu snahám prorockým. Syn Jerobeamův Zekarja již po šestiměsíčním kralování zahuben i s celým rodem svým skrze vojevůdce Šalluma. Vrah sice již po měsíci s trůnu svržen vojevůdcem Menachemem a po rozkaze vítězově života zbaven, ale proti Menachemu, vojskem za krále provolanému, vzepřela se valná část národa, zejména město Tírca, kteréž ovšem krvavě pokutováno. Než Menachem dobře srozumíval, že neudrží se na trůně uchváceném bez cizí pomoci, a tu velice byly jemu vhod syrské úspěchy assyrského krále Tiglata Pilesara III. Se stanoviska národního bylo sice s povážením volati do země strašného výbojce, který právě zdrtil všecken odpor v severní a střední Syrii, ale omluvou bylo Menachemu jednání strany protivné, která vyhledávala pomoci v Egyptě. Neváhal tudíž Menachem r. 738 př. Kr. pokloniti se mocnému krá-

li assyrskému, začez v panství svém zůstaven, ovšem za nepoměrně veliký poplatek. Chtěl-li býti práv závazku poplatnosti, musil Menachem ukládati lidu těžké daně, čímž protikrálovské smýšlení nabývalo nové posily.

Menachem zemřel po krátkém panování, načež ujal se žezla syn jeho Pekachja. Než náčelník protiassyrské strany Pekach zavraždil krále v Samarii, odepřel poplatek Assyřům, ano spojil se proti nejmocnější říši tehdejšího světa i s Rezinem, králem Syrů v Damasku, ku kterémuž spolku připojili se i všichni ostatní panovníci jihosyrští, kromě jediného Achaza, krále judského.

Tento spolek měl následky dalekosáhlé. Protiassyrská politika krále israelského nedošla souhlasu proroků, u věci jasněji hledících, než hrdopyšné kruhy dvorské i vojenské. Dosavadní zkušenosti neopravňovaly nadějí do úspěchu, ba právem mohli protivníci královi na odív vynášeti smýšlení v té příčině beznadějně. Pekach tudíž prohlašován za škůdce národních zájmů, ježto politikou svou bezděky pracuje ku zkáze národní samostatnosti, na-proti tomu ale veleben judský Achaz, jenž moudře vymkl se z protiassyrského spolku. Toto smýšlení neušlo Achaza. Judský král domníval se, že přišla doba příhodná, aby spojil obě říše israelské v jediný celek, ovšem pod assyrskou svrchovaností, která tou dobou byla nezbytna. Idea Achazova došla podpory mocné se strany prorocké a sice prorokem Amosem z Tekoe, drsným dotud rolníkem, jenž

původně česával fíky a pásal stáda skotu, tehdy však, cítě v sobě posláni Jahvovo, objevil se neočekávaně před královským chrámem v Betelu, hlavní to svatyni severní říše, a jal se před shromážděným kněžstvem i lidem hlásati zkázu svatyně i domu královského jako pokutu za činy Pekachovy. Slovy nehledanými, ale mocně působivými ohromoval Amos posluchače své, vznešené i nízké: „Slyšte toto slovo kvílení, kteréž já pozdvihuji na vás, Israelité! Padlat již aniž kdy povstane, povržena jest na zemi svou, panna israelská, a není, kdo by jí pozdvihl. Neboť toto praví pán Jahve: „V městě, z kteréhož vycházelo tisíc, zanecháno bude sto, a z něhož vycházelo sto, zanecháno bude deset v říši israelské. Neboť toto praví Jahve říši israelské: Hleďte mne a živi budete. A nehleďte Betel a do Gilgal nechoďte a do Beeršeby neputujte, neboť Gilgal do zajetí bude odvedeno, a Betel bude neužitečný. Hleďte Jahve a živi budete, ať snad neshoříte ohněm jako dům Josefův!“

Kdož by nepoznal úmysly strany, jejímž mluvčím byl Amos! Proti domu Josefov, jakož básnický říše severní nazývána, proti předním královským svatyním jejím pronáší hrozby těžké ústy Amosovými Jahve sám, Jahve jerusalemský, tudíž ochranné božství říše judské, která za Achazových předchůdců zvolna zotavovala se z dřevních nezdarův. Orba i vinařství zvelebovány, obchodu při moři Rudém přístav Elat zařízen, na venek pak zjedнан zemi mír spolkem s Assyry. Lid těžce z dobrodiní míru,

schvaloval politiku svých králů, rovněž i proci; toliko jerusalemské kněžstvo hovělo jiným směrům, neodvažovalo se ale tehdy mínění svého veřejně pronášeti.

Než jednání Achazovo bylo přímou provokací spolku knížat syrských proti Assyřům a chtěli-li spolčenci dosíci úspěchu před příchodem vojsk assyrských, bylo potřebí zajistiti se proti přepevnému Jerusalemu. S velikými vojsky vpadli tudíž Pekach a Rezin do území judského a oblehli Jerusalema. Taková byla čáka vítězství, že se již oba králové umlouvali o rozdělení judské kořisti, ano Pekach s lehkou myslí ponechával Rezinovi vedle svrchovanosti nad západním Edomem a nedávno získaného Elatu i hlavní město Jerusalema se slavným chrámem tamním.

Jsa ve svrchované tísní, odhodlal se Achaz na pomoc volati krále assyrského. Tiglatu Pilešaru III bylo judské volání o pomoc vítáno, i strožil se ihned proti Damasku a říši israelské. Když již blížilo se vojsko assyrské severnímu pomezí israelskému, majíc úmyslem osvooboditi sevřený Jerusalema, vznikla v Israeli vzpoura strany Assyřům přející, v jejímž čele byl velitel vojska Hose. Rychle povalena strana králova, Pekach zabit, po té pak Tiglat Pilešar s vítěznými odbojci učinil mír. Říše israelská sice nepozbyla své existence, ale znamenitou měrou byla zúžena na svých hranicích, ježto krajiny Galíl, Naftali a Gilead od ní odtrženy a k Assyrii připojeny; nejpřednější

obyvatelé do Assyrie odvedeni. Nad zbytkem králem poplatným Hosea ustanoven.

Strana prorocká utrpěla takto porážku neočekávanou, jejíž příčinu bylo shledávati toliko v nesvornosti králův dvou říší a ve vnitřních sporech. Než i Achaz poznal, že záměry jeho nehodí se do politické soustavy assyrské, která nemohla ztrpěti v Syrii mocnějšího politického útvaru. Tu však nastala různost v pojmání poměrů. Proti prorokům, kteří hrozby své spíše ještě stupňovali, král Hosea a stoupenci jeho nahlíželi, že vnitřní sváry povedou k úplné zkáze říše. Aby tudíž utvrdil panství své v lidu, pro ztrátu důležitých krajín rozhořčeném, počal se Hosea chýliti ku protivné straně a hledal styků s Egyptem. Tím ale pozbyl podpory proroků, pozorujících s hrůzou že po pádu Damasku r. 732 př. Kr., při čemž Rezin byl po rozkaze krále assyrského zhuben, stal se zbytek říše israelské přímým sousedem mocné Assyrie. Mluvcím těchto kruhů byl prorok Hosea, ze vznešených vrstev pošlý a výborně o politických poměrech uvažující. Hosea nebyl mužem neznámým. Prvá jeho činnost prorocká splývá s koncem vlády Jerobeamy a již tehdy vzbudil obecnou pozornost, neohroženě předpovídaje brzkou zkázu rodu královského. Slova tato potvrdila se záhy a tím vzrostla vážnost prorokova, který s rovnou horlivostí obracel se teď proti novému králi, velmožům i kněžím, lid dle přesvědčení jeho svádějícím. Než Hosea odvážil se dále o dalším odvětví podnět ku pronikavým změnám v

názorech bohopoctných. Jalt' se sám prvý útočiti na bohoctu po staletí obvyklou, která zobrazovala si Jahve v různých postavách zvířecích. V královských svatyních Betelu a Danu uctíván byl Jahve vždy podobou býka zlatého a v jerusalemském chrámě spatřovala se, u veliké úctě jsouc chována, měděná podoba hada Nechuštána, ochrany proti zhoubnému moru poskytující. Průběhem dob ovšem v nižším kněžstvu i lidu názory původní se zatemňovaly, postava pak Jahvova splývala s různými místními Baaly. Tento stav byl Hoseovi prohřešením se proti Jahvovi, stavem hříšným a v pravdě „cizoložným“, v němž dle úsudku jeho vězel již národ veškeren. Jedinou možnost záchrany spatřoval Hosea v obnově předpokládaného theokratického poměru lidu israelského k Jahvovi, poměru, který sice ve skutečnosti nikdy neexistoval, ale horlivcům zdál se z hříšných poměrů doby jediné možným vysvobozením. Proto energicky poukazoval Hosea k „zákonům“ Jahvovým, totiž k soujmu theokratických zásad, jimiž měl se spravovati israelský stát budoucnosti. Zákony tyto zamítaly i světské království i oběti na výšinách a pod stromy posvátnými, z čehož vidno, jak daleko se od sebe Amos i Hosea v názorech vzdalovali. Veškera slavná i trudná minulost národa, volbou Saulovou počínajíc, byla Hoseovi jedinou apostasí od Jahve, a tudíž jest Hosea prvním hlasatelem pronikavých reform, jež přičiněním pozdějších judských králů Hizkie i Josie staly se základem Judaismu a působily

přeměnu politického národa israelského v náboženskou společnost judskou.

Rozvášněný lid nebral si však k srdci slova prorocká, tím spíše, ježto nemohly zůstatí jeho tajny rozdíly mezi oběma předními proroky doby, sotva pak r. 727 př. Kr. Tiglat Pilešar III zemřel, již bylo zřejmo, že podniká říše israelská nerovný a dle všech poznatkův i poslední boj proti assyrské převaze. Jakmile na trůn nastoupil Salmanassar V, syn Tiglat Pilešarův, počal král Hosea ihned vymykati se z poplatnosti a musil k ní býti násilně přidržán. Salmanassar opustil zemi, ale jemu v patách počal král Hosea zbrojiti. Než assyrský král nedopřál jemu potřebného času a stál opět s vojskem v zemi. Tu vzdal se Hosea naděje ve zdar odporu a vyhledával milosti velkokrálovy, načež v zajetí assyrském ukončil dny své, jsa posledním králem israelským. Po tříletém obléhání vzata nástupcem Salmanassarovým Sargonem i pevná Samaria. 27.000 předních obyvatel městských odvečeno do Assyrie, zbývající pak území podřízeno správě assyrského náměstníka. Dávná královská božnice v Dan zanikla.

Takto zašla severní říše israelská a veškeró národní i náboženské snažení soustřeďovalo se odtud v říši judské. Dokud dvě říše trvaly vedle sebe, nebyla jednota národní ani řevnivostí králů rušena, po pádu Samarie vyvíjely se však idee náboženské, s národními úzce sloučené, způsobem nestejným, čehož konečným důsledkem v budoucnosti bylo neodvratné

a trvalé vzájemné se odcizení obou částí. Bývalá říše israelská zůstávala po celých sto let assyrského panství věrna původnímu prostému Jahvismu, jenž nebyl porušen ani příchodem cizích osadníků, králi assyrskými z Babylonie i odjinud do Samarie zavlečených, prorocké však dílo, jež počali v říši israelské Amos i Hosea, ve svém vývoji bylo zadržáno. Naproti tomu právě za dob, když Samaria padla, vystoupil v popředí judské veřejnosti nový prorok, Jesaja jménem, vynikající hlubokým vzděláním, vytríbenou, ba klassicky dokonalou mluvou a širokým rozhledem státnickým. Podrobnosti jeho původu jsou nám téměř naprosto neznámy; víme toliko, že otec jeho slul Amoc, ovšem ale byl osobností od proroka Amosa zcela rozdílnou. Kromě toho seznáváme z řečí Jesajových, že byl původu judského a v Jerusalemě osedlým. Z vybraného, jemného způsobu řeči a z hlubokého vzdělání proroka lze souditi, že pocházel z rodu vznešenějšího, ale příbuzenství jeho s rodem královským Davidovců bylo teprve později zbasněno. Také se zdá, že byl zámožný, nebo nikdež nepraví o sobě, že by byl spravoval úřad nějaký anebo přijímal odměny, naopak ze všech slov jeho jeví se samostatnost proti všem mocným činitelům, dodávající slovům jeho důrazu tím většího. Jako prorok vystoupil poprvé v úmrtním roce krále Uzzie, nedlouho po r. 740 př. Kr., narodil se tudíž mezi lety 770—765 př. Kr. Jakkoli na jednom místě o sobě praví, že oděn jest po způsobu prorockém rouchem zíněným, nesmíme

přece dávati vznik domněnce, že by byl Jesaja oddán životu asketickému, dle vzoru Elíova, Eliš va neb Amosova. Vímeť z jiných míst, že obýval v dolním městě jerusalemském, tudíž mezi velmoži i kněžími a blízko hradu královského, jakož i že měl manželku a děti, kterýchž častěji vzpomíná.

Řeči Jesajovy, mohutné obsahem, unášející vzletem a dokonalé formou, jsou klassickým zjevem v hebrejském písemnictví, i zjednaly původci svému záhy vynikající působení. Již za Achazova králování byl Jesaja mocným činitelem, spojuje v názorech svých přední zásady obou bezprostředních svých předchůdcův, Amosa i Hosee, ale opomíjeje krajních ideí jejich. Jako Amos tak i Jesaja spatřoval budoucnost národa v říši judské, ovšem dle zásad Hoseových obrozené zásadami ryzího, oduševněného Jahvismu, prostého všech příměšků z původních kultů kanaanských. Amosova idea jediné říše israelské s judským králem v čele stala se ovšem nemožnou po vítězstvích Tiglata Pilesara III, proto Jesaja spřátelil se s rozdělením národa ve dva státy, ale neměl naděje, že se israelská říše za zaslepené politiky svých králů proti Assyrii udrží. Proto upínal naděje své výhradně k říši judské, kdež theokratická idea, jím zmodifikovaná, mohla snadno býti sloučena se zájmy královského rodu Davidova. Podmínkou ovšem byl zbožný život krále, kněží i všeho lidu.

Tento názor jest nejlepším průkazem státnického věhlasu Jesajova, zachovati, co se za-

chovati dalo, a zbytek ten utvrditi životem dle náboženských příkazů zidealisovaného Jahvismu — tot' pevný směr, jímž nesla se veškerá činnost Jesajova. Již za dob Achazových byl Jesaja mužem vynikajícím, ještě více však za Achazova syna a nástupce Hizkie. Jeho a Míkově činnosti sluší za zásluhu přičísti, že zůstala Juda nečinnou za smrtelného zápasu říše israelské. Poznávají výborně Jesaja, že pomoc Judy, jsouc příliš nepatrná, nijak by nezadržela zkázy říše sesterské, nýbrž přivodila by jistý úpadek i říši judské. Proto zření své a veškeru sílu své výmluvnosti obracel k říši judské, snaže se v ní naléztí základ pro ideální theokratický stát budoucnosti.

Než za dob, které patřily na hrdinnou obranu Samarie a na zkázu severního království, byl Jesaja již muž v plném květu života a mnoholetou prorockou činností proslavený. Řečeno již, že vyvstal Jesaja poprvé v úřadě prorockém za úmrtního roku krále Uzzie a sice ohlásil působení své úchvatnou řečí, kteráž jest též jediným viděním, ze života prorokova známým. Řeč ta zachována jest i oplývá vznešenými obrazy a obdivuhodnou důvěrou prorokovou v poslání, Jahvem nařízené. „Léta, kteréhož umřel král Uzzia,“ hlásá prorok, „viděl jsem pána sedícího na stolci vysokém i vyzdvíženém a lem jeho naplňoval chrám. Terafové stáli nad ním; šest křídel měl jeden, šest křídel i druhý, dvěma zastírali nohy své a dvěma létali. A vstali jeden k druhému a říkali: Svatý, svatý, svatý, Jahve Sebaot! Plna jest

všecka země slávy jeho. I pohnuly se podvoje veřejí od hlasu volajícího a dům naplněn jest dýmem. I řekl jsem: Běda mně, že jsem mlčel, protože člověk poskvrněných rtů já jsem a uprostřed lidu rty poskvrněné majícího já přebývám a krále Jahve Sebaot viděl jsem očima svýma. I přiletěl ke mně jeden z Zerafů a v ruce jeho kamének ohnivý, kterýž kleštěmi vzal by z oltáře. A dotkl se jím úst mých a řekl: Aj, hle! dotklo se toto rtů tvých, a odjata bude nepravost tvá a tvůj hřích bude očištěn. I slyšel jsem hlas pána řkoucího: Koho pošlu? a kdo nám půjde? I řekl jsem: Aj já! Pošli mne! I řekl: Jdi a řci lidu tomu: Slyšte, slyšte a nerozumějte, a vizte vidění a nepoznávejte. Oslepiž srdce lidu toho, a uši jeho obtěž, a oči jeho zavři, aby snad neviděl očima svýma a ušima svýma neslyšel a srdcem svým nesrozuměl a neobrátil se a neuzdravil se. I řekl jsem: Až dokavád, pane? I řekl: Až budou zpustěna města a prázdna obyvatelův a domové bez člověka a země ostavena bude pustou a vzdálí Jahve lid, že bude země opuštěna, zůstane přece v ní desátý díl, ale bude odvedena a spustošena, jako terebinth a jako dub, kterýž rozkládá letorosti své. Símě svaté bude kmen, který zůstane.“

Ostrými rysy označen v této řeči prorocký směr, jehož se Jesaja po všechen život přidržoval. Jak rád by byl viděl zplnění ideu Amosovu, jak by býval Jahvu vděčen za zachování národa v obou říších a za možnost, aby zván byl národem Jahvovým! Poměry

byly mocnější než nejvroucnější touha a říše severní nebylo lze zachrániti. Hydra rozkolu stranického jí zmítala a pudila nesamostatně krále do boje nerovného, jehož jediný výsledek dle lidského předpokladu byla konečná porážka a nezbytné následky její, zpustošení země i odvod lidu do zajetí. Proto obracel Jesaja zření své od počátku k desátému dílu národa, o němž bylo lze se nadíti, že přetrvá blízkou již zkázu, k říši judské, a snažil se plamenými slovy naváděti krále, velmože i lid k životu, který byl zárukou lepší budoucnosti. Naděje jeho byla oprávněna, neboť za periody israelských králů z rodu Omrova říše judská všestranně se zvelebila, zejména pak bujně rozkvetl hospodářský život její. Hlučná obchodní cesta z Elata při Rudém moři, kudy do foinických přístavů přiváženy vzácné plodiny z Indie a Sáby, procházela Jerusalemem a územím judským, rovněž i proslavená královská cesta, jež spojovala Eufrat s kraji egyptskými. Rozvoj Judy za doby před králem Achazem líčí nejvýmluvněji prorok sám ve II až IV hlavě knihy své. Toť byla doba, za níž byla země bohata, výborně ozbrojena a proti sousedům bezpečna, dalekými pak plavbami zámožnost obyvatelstva byla rozmnožována. Ovšem bystré oko prorokovo odkrylo i rub tohoto krásného obrazu a tu naskytoval se pohled podstatně jiný, proroka k nejostřejším výtkám pobízející. S krásným vinohradem, pečlivě ošetřovaným, srovnává Jesaja Judu, ale k bolesti své poznává, že klame vinohrad ten-

to vinaře svého, nepodáváje kýženeho ovoce, pročez hospodář zůstává jež zpouště a zdivočení. Bujný život lidu, odvracujícího se od boha Jahve a hovícího pohodlnému, bezstarostnému životu sousedů — toť jsou ony zklamání naděje vinařovy, po nichž následují spousty a soužení. Vinař Jahve oddává zkáze vinici svou — těžké rány, způsobené Rezinem a Pekachem, toť jsou projevy hněvu Jahvova. Veškerá země byla zpustošena a toliko ušetřen posvátný Jerusalema za pevnými zdmi svými.

Tato Juda nemohla buditi naděje israelských vlastenců, do budoucnosti její skládané, proto prorok kárá lid i urozence slovy jako údery kladiva dopadajícími: „Slyšte nebesa a ušima pozoruj země, nebo Jahve mluví: Syny jsem vychoval a vyvýšil, oni pak pohrdli mnou. Znáť vůl hospodáře svého a osel jesle pána svého, Israel však nepoznal mne a lid můj neporozuměl. Běda národu hříšnému a lidu obtíženému nepravostí, plemeni nešlechtnému, synům hříšným! Opustiliť Jahve, rouhali se svatému Israeli, odvrátili se zpět... Země vaše zpustla, města vaše vypálena ohněm, krajinu vaši zžirají před vámi cizinci, zpustošena bude jako v pohubení nepřátelském.“ Těmi a jinými slovy líčí se hrozná záplava nepřátelská, která stihla zemi nebohou se všemi důsledky svými, jako pokuta za provinění lidu, v jalových formálnostech a v bezvýznamných obětech povinnost k Jahvovi ztápějícího, ihned však následují slova útěchy plná, k lepší budoucnosti hledící: „Umyjte se, očistěte, od-

straňte zlostná myšlení svá od očí mých, přestaňte převráceně činiti, učte se dobře činiti, hledejte spravedlnosti, přispějte ku pomoci potlačenému, zjednejte právo sirotku, zastaňte vdovy, a pojdte a trescete mne! Dí Jahve: Budouli hříchové vaši jako šarlat, jako sníh zbílení budou, a budou-li červení jako červec, jako vlna bílí budou. Budete-li chtít mne poslouchati, dobré věci země jísti budete.“

Zkázou říše israelské pokládal Jesaja za pokutu, již Jahve seslal, a Assyry za nástroj jeho. Ale výbojný národ tento, před jehož zbrojnými zástupy chvěje se veškeren svět, nemíní přestati na panství v říši israelské. Mnohá znamení nasvědčují, že již i Juda budí choutky ninivských velkokrálův a proto obrací se Jesaja proti nim. Uznává sice, že Jahve uložil Assyřům, aby pokutovali lid bezbožný, oni však, zpýchnuvše svými úspěchy, hubí jeden národ po druhém a chtí již i Jerusalem napadati. Takového pychu neztrpí však Jahve, kterýž sám a sám vládne nad Sionem, a proto, jakmile Assyrie naplní úkol svůj, změní se zástupy její v hlouček nepatrný, zbytek však Israele přese všechna strádání bude uchován. Proto ať nebojí se Juda, polepšeným jsa lidem dožím, neboť Assyrie poražena bude, až k Jerusalemu pronikne, na Sioně však z rodu Išajova vzejdou králové pokoje a spravedlnosti, k nimž připojí se okolní národové, a navrátí se ze zajetí odvlčení.

Z tohoto skalopevného názoru do budoucnosti říše judské a z naděje do nové israelské

říše, která bude míti na Sioně střed svůj, plynuly veškery rady Jesajovy, ponechávající nešťastnou severní říši osudu jejímu. Proto za vzpoury Ilubida Hamatského r. 720 př. Kr., již vedle některých krajin středosyrských účastnili se i obyvatelé někdejší israelské říše, zůstala Juda, kdež od . 725 vládl sryn Achazův král Hizkia, v ústraní, nedbajíc ani toho, že povstalým poskytoval pomoci sám farao Bokchoris, od roku již pán celého Egypta. Ovšem přispěla k nečinnosti Judy značnou měrou i nedůvěra k nehubě spolehlivé politice egyptské, která malíčko před tím ve chvíli rozhodné zanechala říši israelskou na holičkách.

Ale podobné zásady nebyly po chuti králi Hizkiovi, jehož energické povaze přičily se malomocná nečinnost a otrocké poddanství vzdálenému assyrskému mocnáři. Hizkia sice souhlasil se zásadní myšlenkou prorokův, aby říše judská stala se ohniskem ozbrojené moci israelské, chtěl ale zásadě této zjednati platnost politikou činu. Dvojím směrem nesly se jeho snahy po zvelebení říše judské: novými spolky se státy rovněž ohroženými chtěl Hizkia říši své zjednati vážnost na venek a účinnou politikou vnitřní za všestranným povznesením země mělo se jí dostati prostředků dotud trpce pohřešovaných. Proto jal se Hizkia jednati o spolek s babylonským králem Merodachbaladanem II, který byl mocně odrazil útok Sargonův na hranice své země a obzíral se kolem po spolčencích vhodných. Právě tehdy Hizkia pozdravil se z těžké nemoci a této

příležitosti užil Merodachbaladan. Slavné poselství babylonské přišlo do Jerusalema a blahopřálo Hizkiovi jménem krále svého, čímž dán počátek dalšímu jednání o vzájemný spolek protiassyrský. Ježto pak tou dobou s Babylonem byl spolčen a s Assyrií válčil elamský král Chumbanigaš, zdálo se, že všichni političtí činitelé předoasijští spolčí se proti hrdopyšné Assyrii, jejíž bojovný král Sargon zaměstnán byl houževnatým odbojem horalů médských a armenských.

Ovoce spolku Hizkiova s Babylonem záhy uzrálo, neboť Sargon nejsa se spojené odpůrce své, dal se zdánlivě na cestu mírnou a spokojoval se toliko judským poplatkem. Stav tento potrval i po vítězství, jehož r. 717 u Rafie dobyl nad Egyptany. Nazývá-li se tudíž Sargon sám v nápisích svých mušikniš Jaudai, „porobitelem Judy“, jest to jalové rčení, mající zastříti pravý význam assyrského nezdaru. Ve skutečnosti požívala Juda tehdy nezkaleného míru a Hizkia mohl pomýšleti na rozsáhlé opravy vnitřní a bohoslužebné. Mocné působení proroků nezůstalo ani v duši jeho bez ohlasu, ale ze státnických ohledů hleděl je Hizkia srovnati s tužbami kněží jerusalemských, kteří přáli si, aby dávná snaha po soustředění a jednotě kultu došla platnosti, ovšem s výlučným prospěchem chrámu jerusalemského. Tu ovšem nebylo lze vyhnouti se sporu s Jesajou. Kdežto prorok opomíjeje ceremoniální stránky kultu, hleděl v první řadě ku vnitřní hloubce jahvistické idee a vyzýval lid ku

mravnému polepšení, pokládali Hizkia a jerusalemsťi kněží přesné plnění vnějších povinností kultu za jedinou cestu, k bohublosti vedoucí. Snahy Hizkiovy o získání spolčenců k boji s Assyry byly hlavní příčinou, že dával král přednost radám kněžstva jerusalemského před Jesajou a proroky.

Hizkia tudíž podjal se náboženské opravy, ale po rozumu kněží jerusalemských. On zrušil obětnice na výsostech, zkazil posvátné kameny i koly Ašeřiny, vztýčené pod stromy posvátnými, a roztlouci kázal i z chrámu jerusalemského odstraniti měděného hada Nechuštána. Těmito opravami získal si král plnou měrou přízeň kněžstva, kdežto lid, okřívaje za dob pokojných a v blahobytu prospívaje, rovněž byl jemu oddán. Ale prorockým kruhům nebylo po chuti královo jednání, jež za polovičitost pokládaly. Proroci Míka i Jesaja věstili lidu trudnou budoucnost a hrůznými slovy přirovnávali osud nezdárné Judy s osudem, jenž před kratičkou dobou stihl nejmocnější státy syrské. V pessimistické své náladě viděli již zkázu chrámu, zajetí vznešených, spoustu města Jerusalema a těžké pokutování jeho obyvatelstva.

Do této doby spadá zajisté působivá, výstražná řeč Jesajova, již vykladatelé marně dotud snažili se v pásmo známých dějin zařaditi. Jest to nyní kapitola dvaadvacátá, ostře kárající obyvatelstvo jerusalemské i veškeren lid judský. „Břímě údolí vídění!“ tot úvodní slova prorokova. „Co i tobě, že jsi vystoupilo

i ty všecko na střechy? Město hřmotu plné, lidnaté, město plesající, zbití tvoji nejsou zbiti mečem, aniž zhynuli v boji. Všecka knížata tvá utíkají napořád před lukem a jsou zjímána. Všichni, kdožkoli jsou v tobě nalezení, zpoutáni jsou vesměs, daleko utekli. Protož díím: Odstupte ode mne, hořce budu plakati. Neusilujte mne těšiti nad zpuštěním dcery lidu mého, neboť přichází den vraždění a pošlapání a pláčův od pána Jahve Sebaot v údolí vidění, den bořící zdi, a aby ryk byl vzbuzen na horách. I Elam běře toul s vozy a jezdci a se stěny sňal štít. A budou žírná údolí tvá naplněna vozy a jezdci položí se před branami. A odkryta bude opona Judova a uzříš v ten den zbrojnici v domě lesním. A trhliny města Davidova uzříte mnohé a shromáždíte vody rybníka dolejšího. A domy jerusalemské sečtete a zboříte domy, abyste upevnili hradbu. A mezi obojí hradbou jezero učiníte pro vodu rybníka starého, aniž popatříte na toho, kterýž jej byl učinil, a na toho, kterýž jej byl dávno zdělal, nepomníte. I povolá vás pán Jahve Sebaot, v ten den k pláči a úpění, k oholení vlasův a pásu žíněnému. A aj! radost a veselí! zabijí se telata a bijí se skopci, jí se maso a pije se víno a volá se: Jezme a pijme, neboť zítra zemřeme!“.

Různým způsobem byla molutná tato slova vykládána, tu jako vidění, onde zase věštbou, jakkoli smysl jest na snadě. Jest to hrozba, děsiti chtějící lid nejmocnějším politickým a válečným činitelem tehdejšího světa, který

zdrtil a zkazil mocné státy a krásná, bohatá města. Tohoto činitele, velkokrále assyrského totiž, pokoušejí král judský i lid a při tom nehodně a nemužně vedou si, spoléhajíce na pomoc cizí, vzdálenou a nepostačitelnou.

Skutečné události zdály se však nasvědčovati stanovisku králem Hizkiou zaujatému. Dávni nepřátelé Israelitu Pélištové byli jím poraženi a širé území až po brány města Gázy jím odňato. S obrannými přípravami, v Jerusalemě proti možnému vpádu Assyrů chystanými, souvisí zajisté i velikolepý skalní vodo-
vod, před krátkou dobou i s příslušným nápisem objevený, jímž vody podzemního pramene Gichona, v pecerovitém nitru hory Siona vyvěrající, stokou ve tvrdé skále vytesanou do vodojemů Silojských převedeny a tak městu za všech okolností pramenná voda zjednána.

Dokud žil mohutný assyrský král Sargon, který r. 710 i hrdý Babylon své moci podrobil a na všech stranách zjednával svým zbraním vítězství, odváděl Hizkia alespoň poplatek. Když však r. 705 př. Kr. Sargon sešel úkladnou vraždou, projevil Hizkia zřejmě nepřátelskou mysl, přestal odváděti poplatek a spojil se proti synu a nástupci Sargonovu Sanheribovi s Egyptem, Araby a drobnými státy jihosyrskými. Lákavou příležitost podávala ovšem mocná vláda Šabakova v Egyptě, která však již r. 703 př. Kr. ustoupila slabé vládě neznámého jinak nástupce, jež kněžský dějepisec Manethon v řeckém spise svém Sebichoem zve. Čin Hizkiův byl odvážný a za-

jisté ve mnohé chladně myslící hlavě podnět dal k obavám, aby král politikou svou neugalil z kázu i na říši, město a chrám. Zejména pak to byl Jesaja, který s krajní odhodlaností vystoupil proti jednání královi.

Jesaja hřímal tudíž vší silou ducha svého do politiky, která svrchovaně ohrožovala bytelnost samostatné říše judské, vyjímал ale z hněvivých útoků svých osobnost královi. O zbožné mysli Hizkiově nebylo pochybnosti, ale potřebí bylo odstraniti z okolí jeho zlé rádce, kteří jej nabádali k činům odvážným. Z těch nejdůležitější byl správce domu královského Šebna, hodností svou muž prvý po králi a nádhery milovný ctizádostivec, který úsilně krále svého ke spolku s Egyptem nabádal. Šebna byl i zásadním odpůrcem i osobním nepřitelem prorokovým, který tudíž proti němu namířil nejostřejší střely své. „Takte praví pán Jahve Sebaot,“ horlí prorok proti pyšnému dvořanu, „jdi, vejdiž ku správci pokladu Šebnovi, správci domu královského, a řci k němu: Co ty tu děláš anebo kým jsi ty zde, že jsi sobě vytesal zde hrob, vytesal jsi na výšině hrob svůj uměle, v skále příbytek máš! Aj Jahve učiní, aby byl zanesen, jakož zanesen bývá kohout, a jako oděv, tak tě odklidí. Vůkolí sevře tě soužením a jako míčem vrhne tebou do země široké a prostranné. Tam umřeš a tam bude i vůz slávy tvé, s hanbou pána domu tvého. A vyženu tě se stanoviště tvého a s úřadu tvého ssadím tě.“

Slova tato jsou nejvýmluvnějším dokla-

dem váhy, již prorok Jesaja v říši judské požíval. Prvý hodnostář králův, oplývající bohatstvím i mocí, vzdělá si nákladný hrob nedaleko královského paláce a nikdo netroufá si pokárati nepřístojnost z obavy před pomstou jeho. Jediný prorok Jesaja pozdvihl hlasu svého a věští brzký pád hrdému povýšenci. A slova prorokova neminula se úkolem svým. Neznámé příčiny, které přiměly krále Hizkii k rozhodnutí, aby Šebnu obětoval, jest však jisto, že ještě před r. 701 př. Kr. byl Šebna s výše své svržen a jeho úřad v paláci Eljakimu, synu Chilkiovu, oddán. Šebnovi bylo přestati na úřadě písaře královského.

Již však z dále zavzníval hukot blížící se bouře, která otřásti měla i Judou v nejhlubších základech. Král Sanherib nemohl ztrpěti horlivého smlouvání se knížat syrských s Egypcem, ježto jím byly všechny dosavadní úspěchy assyrské v Syrii vážně ohroženy. Nebyl již Egypt rozdělen ve veliký počet státčků nesvorných a malomocných, které poslední síly mařili bezúčelným bojem mezisobným, nýbrž výbojní králové aethiopského původu, zmocnivše se panství nad největší částí nilského údolí, snažili se spojití národní síly v jediný šik, k výbojům i kromě mezi egyptských spůsobilý. V prvé pak řadě byla to bohatá Syrie, jejíž držení zjednávalo slavným faraonům XVIII a XIX dynastie postavení velmocenské ve všech zemích tehdy známého světa.

R. 702 př. Kr., právě v době, když assyrské panství v Babyloně bylo povážlivou měrou

ohroženo, počal protiassyrský spolek v Syrii zjevné nepřátelství. Hizkia byl duší tohoto spolku, ale ze snadno vysvětlitelné opatrnosti nestavěl se zjevně v čelo, chtěje hlavní útok Assyřů v jiné strany obrátiti. Těžko v jeho jednání nepoznati účinek Jesajových slov. Proto v popředí povzbuzována města foinická a pélišská. Ale chytrí kupci foiničtí neměli veliké důvěry v moc a vytrvalost spojenců, proto města pobřežní, nechráněná polohou o po zemi přístupná, jako Sidon a Ušu, proti Tyru položené, zdráhala se ku spolku protiassyrskému přistoupiti. Naproti tomu Luli neb Elulaios, král tyrský, domníval se, že pomocí egyptskou nabude bývalé samostatnosti a obnoví svrchovanost svou nad městy kyprskými, i přistoupil zřejmě na stranu nepřátel assyrských a učinil útok na pobřežní své krajany, chtěje je mocí k boji s Assyry donutiti. Tu Sanherib, zjednav v Babyloně jakýs takýs pořádek, podnikl r. 701 př. Kr. velikou výpravu na západ. Rychle vpadl do Foinikie, zmocnil se veškera území od Sidona po Akku, kteréž ještě Tyru na pobřeží zbývalo, donutil Elulaia k útěku na ostrov Kypros a jmenoval poplatným králem Sidonským Ittobaala II, načež i ostrovský Tyros úmluvou se poddal; toliko nepoddajná část obyvatelstva do zajetí odvedena.

Teprve teď, když moc byla podlomena, vypravili se do boje panovníci jiho-syrští, očekávající příchod vojska egyptského. Toliko král města Ekrona Padi zdráhal se čeliti Assyřům, ale přední obyvatelé města zajali jej,

spoutali a Hizkiovi vydali, kterýž assyrského chráněnce do žaláře vsadil. Sanherib tudíž, uspořádav poměry foinické a přijav dary i od některých panovníků, kteří dosud za stoupence Egypta byli pokládáni, s vojskem svým vytrhl do jižní Syrie,

Bylo patrné, že král assyrský obmýšlí hlavní útok na Jerusalema, jsoucí hlavním ohništěm vzpour, byť se Hizkia skrýval sebe více za sousedy. Podali-li Sanheribovi dary panovníci ammonský a moabský, bylo patrné, že doufali v rozšíření svého území se škodou říše judské, čehož nepochybně již měli Sanheribovu přípo věď. Bylo tudíž nadíti se, že podnikne Sanherib útok na říši judskou z kolika stran, nedbaje Hizkiova neurčitěho se chování. Hizkia v této tísní spoléhal na pomoc egyptskou, ale tu potkal se s odporem proroka Jesaje, jenž ke slibům egyptským naplněn byl nedůvěrou krajní. Když poslové Hizkiovi odebrali se do Egypta žádat o rychlou pomoc, tu vyvstal Jesaja a mohutnými řečmi bičoval jednání královo. Dle jeho úsudku jednal Hizkia, o pomoc Egyptskou prosící, proti vůli Jahvově a proto spolek ten nebude Judě s prospěchem, nýbrž s potupou a pokořením, neboť z Egypta mnoho slibujícího ale málo plnícího není lze se nadíti podpory. Ve chvíli rozhodné zklame pomoc egyptská, Judu pak očekávají těžké porážky a ztráty, jimiž žádoucí smíření s Jahvem bude toliko oddáleno. „Běda, vy dítky nezdárné,“ volá prorok ve spravedlivém hněvu svém, „dí Jahve, kteříž ukládáte radu, ale ne ze mne,

a osnujete tkaninu, ale ne z ducha mého, aby-
 ste k hříchu přidávali, kteříž chodíte a sstupu-
 jete do Egypta a neotazujete se úst mých, na-
 dějíce se pomoci do síly faraonovy a majíce
 doufání do stínu Egypta. I bude vám síla fa-
 raonova k hanbě a doufání do stínu egyptského
 ku pohanění. Byliť ovšem v Coanu (Tanis)
 knížata tvá a poslové tvoji až do Chanes
 (= Heracleopolis magna) přišli, než všichni
 zahanbeni jsou u lidu, kterýž jim prospěti ne-
 může, aniž bude ku pomoci ani k jakému
 užitku, ale k hanbě a útržku. Toť břímě hově-
 d, která k poledni táhnou, do země zarmoucení
 a úzkosti z níž jsou lvice a lev, ještěrka i
 králík létající. Nesou na plecích hověd zboží
 svá a na hřbetě velbloudů poklady své k lidu,
 kterýž jim nebude moci prospěti. Nebo Egypt
 nadarmo a marně pomáhati bude, protož vo-
 lám nad tím: Pýchat toliko jest, upokoj se!
 Nyní tedy vejda, napiš mu na desce a v knize
 bedlivě to vyryj a budeť to v den nejposled-
 nější až na věky na svědectví, nebo lid k hně-
 vu popouzející jest a synové lživí, synové ne-
 chtějící slyšeti zákon Jahvův, kteříž říkají věšt-
 cům: „Nechte těch vidění, a prorokům: Ne-
 prorokujte nám, což pravého jest. Mluvte, co
 se nám líbí, prorokujte bludy . . . Protož toto
 dí svatý israelský: Že jste zavrhlí slovo to a
 doufáte v utiskování a rozbroj a spoléháte na
 to, proto bude vám nepravost tato jako rozsed-
 lina padající a jako vydutí na zdi vysoké, ne-
 boť náhle, aniž se nadějí, přijde zkáza její i
 roztrhne se, jako roztržena bývá nádoba hrn-

čírská rázem náramným a nenalezne se ze zlomků jejich střepiny, v níž by se nesl ohníček s ohniště anebo se maličko nabralo vody z jámy.“

Než vůči blízkému již nebezpečí assyrskému nedošla výstražná slova tato porozumění. Chtěje míti v moci své proslavenou královskou cestu do Egypta vedoucí, a spolu zmocniti se ohniska vzpoury pélišské, udeřil Sanherib nejprve na Askalon, kdež byl maličko před tím Cedekiou, horlivým účastníkem spolku protiassyrského, svržen assyrský chráněnc, král Rukibti, Tiglatem Pilesarem III ustanovený. Cestou dolehl a vzal Sanherib askalonská města, Bét Dagon, Ioppé, Bné Barak a Azuru, poléze pak opanoval i Askalon. Cedekia nepochybně prchl, neboť Sanherib nikde nevypovídá, že by byl upadl přední strůjce vzpoury v ruce jeho, načež vládcem v Askaloně ustanoven Šardulari, syn Rukibtův.

Na královské cestě zbýval v rukou nepřátelských ještě Ekron, proti němuž obrátil se Sanherib po pádu Askalona se vším vojskem. Tu však zdálo se, že prozíravost Hizkiova triumfuje nad pessimismem Jesaiovým. Došlat neočekávaně zpráva o příchodu vojska „králův egyptských“, t. j. drobných knížat, vládnoucích v jednotlivých městech dolnoegyptských pod skutečnou anebo dle poměrů toliko jmennou svrchovaností faraonovou; s Egypťany spojili se lukostřelci, jízda a vozné sbory kteréhosi krále západoarabského, načež veškera tato branná moc spěchala na pomoc Hizkiovi a

spojeným s ním knížatům jihopalaestinským. U města Elteke blíže Ekrona, v území někdejšího israelského kmene Dan, střetli se Egypťané a Arabové s assyrským vojskem bitvou krvavou, v níž válečné štěstí sklonilo se ku praporům assyrským. Slyšmež Sanheriba, kterak sám zprávu podává o skvělém vítězství svém: „Před městem Altaku stál šik jejich proti mně; oni pozdvihli zbraní svých. V důvěře v Ašura, pána mého, bojoval jsem s nimi a způsobil jsem jim porážku; náčelníka vozův a syna jednoho z králův egyptských, jakož i náčelníka vozů krále Míluchchi (= arabského) zajal jsem vlastní rukou uprostřed seči.“ Hned po bitvě vzdala se vítěznému velkokráli města Elteke a Timnat, načež se Sanherib obrátil proti těžce provinilemu Ekronu a zmocnil se města útokem. Těžce dolehla pokutující ruka Sanheribova na měšťanstvo ekronské a projevila spolu, čeho nadíti se jest Hizkiovi i měšťanstvu jerusalemskému, upadne-li i stolice judská do rukou assyrských. Přední obyvatelé ekronští, kteří byli krále Padi svrhli a Hizkiovi vydali, byli odpraveni a mrtvoly jejich na tyčích kolem města rozvěšeny; ostatní provinilei vytrženi z rodné půdy, od oltářů bohův a od hrobův otcův, aby v daleké Assyrii jako zajatci pojídali trpký chléb vyhnanství. Toliko těm, kdož neúčastnili se odboje, dostalo se milosti rozzuřeného vítěze.

Naděje Hizkiovy byly šeredně zklamány, a král i věrní jeho musili každé chvíle očekávat, že Sanherib obrátí se se vší silou proti

Jerusalemu jakožto hlavě všeho odporu. A tak se i stalo. Z Ekrona katégoricky vyzván Hizkia, aby se bez výminky podrobil a krále ekronského z vazby propustil. Než Hizkia ještě ani tehdy nezalekl se, stále na egyptskou pomoc spoléhaje a s podivením věru, že i Jesaja v této chvíli pojal značnou důvěru v egyptské přispění. I prorok očekával příchod výprostného vojska z Egypta, ale netušil jemu vítězství. Hizkia tudíž odmítl požadavek assyrský, načež ihned Assyrové zemi zaplavili a děsně ji zpustošili. 46 pevných míst a převeliký počet sídel otevřených vzato, 200.150 lidí zajato a téměř veškera stáda lidu judského ukořistěna. Než zajatci nebyli vlečeni do Assyrie, jakož dotud bylo obyčejem, nýbrž posíláni do pevného Jerusalema, aby bylo hlavní město přeplněno a k delší obraně nezpůsobilým učiněno. Vojska judská, pokusila-li se o odpor, snadno porážena a zbijena, vůdcové pak jini. Pomoc egyptská rovněž nepřicházela, naopak donášeny zprávy z Jerusalema, že stahují se Assyrové se všech stran. Tu konečně Hizkia uznal nebezpečenství hrozící a není nsnadno dovtipovati se, kdo otevřel oči jemu. Zajisté Jesaja, který od počátku varoval před bojem nerovným a v Assyrech toliko nástroj rozhněvaného Jahve spatřoval. Nemaje odnikud pomoci a vida zkázu země své, jal se Hizkia pokorně prositi o mír. Poselství královo vypraveno do Lakiše, kdež právě meškal Sannerib, načež ujednán mír za velmi těžkých, ba přímo krutých podmínek. Nevelikému, hro-

zně vypleněnému a vylidněnému státu judského uložen převeliký poplatek 300 talentů stříbra a 30 talentů zlata; Padi byl na svobodu propuštěn a v panství nad Ekronem znovu uveden. Jen s největším namáháním sebral Hizkia uložený poplatek; když nepostačovaly již ani poklady chrámové, po staletí ukládané a strádané, kázal král roztaviti bronzové veřeje i plechový kryt chrámu.

Než těžkými těmito oběťmi vykoupeno bylo toliko hlavní město, nebo Sanherib proti příповідi své ponechával v zemi posádky a dovoloval jim bezuzdné loupežení i pustošení. Tu překypěla míra trpělivosti i v Jesajovi, který dotud v králi assyrském spatřoval pouhý pokutující nástroj Jahvův, hrozný a nebezpečný, dokud Jahvův hněv trval. Sanherib však dle názoru prorokova překročil hranici původního poslání svého, ježto mrskal těžkými ranami lid s Jahvem již smířený. Tato zpupnost nemohla zůstati neztrestána a z pocitů takových vynořila se obdivuhodná slova prorokova, znějící jako věštba z účinku a přece dlouho pronesená před katastrofou, jíž později Sanherib byl zachvácen. „Běda ale tobě, kterýž loupiš,“ volá prorok ku zpupnému assyrskému vítězi, zda-liž i ty sám nebudeš obloupen? A kterýž zhrzíš, zda-li i ty sám nebudeš zhrzen? Až dokonáš loupení, obloupen budeš; když ustane, přestaneš tupiti, potupen budeš. Jahve, smiluj se nad námi, neboť tebe očekáváme. Buď ramenem naším v čas a spásou naší v době soužení. Dej, ať prchají lidé před vřavou ve-

likou, a aby barbarové se rozprchli, až ty se povýšíš. I budou sebrány loupeže vaše, jako sbírány bývají kobylinky, a jako zetrou brouky, když jimi naplňují jámy. Velebný jest Jahve, jenž na výsosti přebývá; Sion naplňuje soudem a spravedlností. A bude víra za časů tvých, bohactví spásy, moudrost a umění, bázeň Jahve bude tobě pokladem. Aj, strážní volají vně, poslové míru hořce pláčí: Zpustly cesty, není chodce na cestě, zničena jest smlouva, povrátil jest města a za nic považuje lid. Kvílí a zemdlela země, zahanben jest Libanon a usvadlý a Sárón obrácen v poušť, pust i Bášan i Karmel.“ Úkol, ježž Jahve Assyrii byl uložil, byl dle názorů Jesajových naplněn a nyní každá assyrská násilnost vyzývala Jahve k přísnému pokutování.

Příčina věrolomnosti Sanheribovy není v současných zprávách zřejmě označena, než lze ji vyšetřiti z některých údajů králových. Domníval se vítězstvím zpítý Sanherib, že teď odňav Hizkiovi všechny prostředky, snadno opanuje i sám pevný Jerusalema. Jal se tudíž bezohledně značná území od království judského odtrhovati a podílel jimi krále pélištských měst Askalona, Gazy i Ekrona, chtěje si takto proti Egyptu zjednati spolehlivých, královskou cestu ovládajících spojenců, kteří nad to přijavše z rukou jeho částky území judského, stali se tím i stálými krále judského protivníky.

Teprve teď kázal Sanherib činiti přípravy k obléhání Jerusalema. Z tábora u Lakíše vy-

praveni vysocí hodnostáři královští, tartan, rabšak a královský komoří s velikým vojskem k Jerusalemu, kteří stanuvše u hořejšího rybníka, vyzývali krále Hizkiu k rozmluvě. Král judský obával se nástrah i vypravil na místě svém Eljakima, správce dvora královského, nástupce hrdopyšného Šebny, s ním pak téhož Šebnu, jsoucího nyní pouhým královským písařem, a Joaha kancléře, jimž dostalo se z úst rabšakových vyzvání israelským jazykem a hlasitě učiněného, aby nespolehajíce se ani na Egypt ani na pomoc Boha svého, bez výminky město vydali. Slova rabšakova, daleko slyšaná, způsobila zděšení mezi lidem na hradbách shromážděným, pročez prosili královští poslové nástupce Sanheribova, aby k nim promlouval aramsky. Než rabšak pozoruje mocný dojem slov svých, obrátil se ku přítomnému lidu a vyzýval jej, aby zřekl se poslušenství Hizkiova, přísliboval pak jménem krále assyrského, že převede všechny do země bohatstvím zemi judskou všestranně převyšující. Z lidu sice neodpovídal nikdo, ježto byl Hizkia přísně veškero smlouvání zakázal, potají ale mnozí zajisté uvažovali o assyrských přípovědích a lákavých slibech. Smýšlení lidu krále tajno nezůstalo, který tudíž obávaje se zmalátnělosti v lidu, vyhledal skrze přední dvořany své proroka Jesaju a jeho žádal, aby lidu v beznadějnost již upadajícímu znova srdce dodal.

Byl to okamžik v Jesajově životě nejvý-

znamnější. Oč po léta horlil, k čemu vyzýval neunavně krále, velmože i lid, to došlo nyní uznání se stolce královského. Týž Hizkia, který dříve varovná slova vlastenecky nadšeného proroka bral na lehkou toliko váhu, nyní dožadoval se pomoci se strany jeho. Eliakim, správce dvoru královského, a týž Šebna, jehož pád Jesaja dříve přivodil, oblečení jsouce rouchy žíněnými, spolu s přednějšími z kněží z uložení Hizkiova přišli k Jesajovi a pravili k němu jménem královým: „Toto praví Hizkia: Den soužení a kárání i rouhání jest den tento, nebo přišly dítky až ku porodu a není síly ku porodu. Kéž některak uslyší Jahve, bůh tvůj, slova rabšakova, jehož poslal král assyrský, aby se rouhal bohu živému a haněl řečmi, kteréž slyšel Jahve, bůh svůj; protož pozdvihni modlitby za zbývající, kteří se tu nalézají.“

V okamžení Jesaja odložil spravedlivý hněv a maje na mysli toliko budoucnost a blaho svého milovaného národa, promlouval k poslušům i k zástupům slovy plamennými: „Toto povíte pánu svému,“ zvolal, „Toto praví Jahve: Neboj se slov, kteráž jsi slyšel, jimiž se mně rouhali služebníci krále assyrského. Aj já mu dám ducha a uslyší zprávu a navrátí se do země své a spůsobím, že padne mečem v zemi své.“

Skutečně právě tehdy vypravili Egypťané nové vojsko do jižní Palestiny. Když poslové assyrští vraceli se ode zdí Jerusalemských se zápornou odpovědí Hizkiovou do tábora krá-

lovského, nebylo již Sanheriba v Lakíši, nýbrž v Libně, blíže Jerusalema položené, kdež očekával král příchod vojska egyptského. Postavení Sanheribovo náhle dosti stížilo se, ježto s jádrem vojska čeliti musil vši branné moci egyptské, značného pak oddílu bylo potřebí k obléhání Jerusalema; nad to zpuštěn a vybrán byl kraj v šíř i dál. Proto přestal Sanherib na prostém obklíčení Jerusalema, přívoz potravy zameziti majícího, řádné pak obležení mělo nastati teprve tehdy, až by Egypťané byli poraženi a zapuzeni.

Než přípravy tyto nepotkaly se s úspěchem, čehož nejlepším důkazem jest naprosté mlčení hovorných jinak zpráv assyrských. To-liko lze souditi z průběhů událostí, že nenadálá událost váhy veliké přiměla Sanheriba ku chvatnému odchodu ze Syrie. Událostí tou byly patrně neočekávané zprávy z Babylona, kdež proti assyrské svrchovanosti vzniklo právě tehdy povstání. Jerusalem byl zachráněn, ale země judská hrozně zpustošena. Nejtrpčí zkušenosti nabyt za války této Hizkia, též Hizkia, který dříve hrdě k odporu se strožil, ale své síly přecenil. I tu vyplnila se prozíravá slova Jesajova. Mezi vojíny Hizkiovými, zvláště mezi najatými Araby, objevovaly se vážné příznaky nekázně, egyptská pak pomoc osvědčila se býti naprosto nespolehlivou, selhávajíc ve chvíli rozhodné. I přisvědčil Hizkia radám Jesajovým, vypravil o své újmě poselství k Sanheribovi do Ninive s dary bohatými a ujednal se Sanheribem mír, zavázav se patrně

dřívějším poplatkem. Některé královské dcery judské přijaty tehdy i do haremu Sanheribova.

Tak zjednán Judě těžce vykoupený mír, ale nutně potřebný k vnitřnímu soustředění mravních sil národa. Myšlenka velikých proroků, nejvýmluvněji Jesajou hlásaná, byla nejlepší zárukou národní budoucnosti israelské. Nestačila sice k uhájení politické samostatnosti malé říše judské uprostřed soupeřících mezi sebou asijských i afrických velestátův, ale zjedнала pevnou půdu náboženské ideí, již nezničila žádná pohroma. Tato duševní říše israelská přetrvala dotud i nejmocnější útvary státní a jest pramenem, z něhož obrozené židovstvo naší doby sbírá síly k obdivuhodnému pokroku svému.

Avšak mír tento nebyl trvalý. Kusé historické zvěsti nás došlé nedovolují nám blíže přihlédnouti k příčinám, které vedly podruhé Sanheribova vojska na západ, do Syrie a Arabie. My víme toliko, že dalo se tak za panování aethiopského faraona v Egyptě Tirhaky a nedlouho před smrtí Sanheribovou. Tehdy obklíčen Jerusalem podruhé a sice sám Sanherib položil se před městem s velikým vojskem, snaže se přivést k pádu pevnou stolicí judskou. Stárnoucí již Hizkia i přední mužové judští vzdávali se naděje do spásy města i říše, avšak prorok Jesaja skalopevnou měl důvěru, že se škodou svou odtáhne král assyrský. Úchvatná jsou slova, jimiž prorok, pevnou nadějí ve šťastnou budoucnost svého národa nadšený, apostrofuje krále Sanheriba: „Pohrdá tebou a posmívá

se tobě panna, dcera sionská, pokyvnou hlavou za tebou dcera jerusalemská! Kohož jsi zhaněl a komu jsi se rouhal? A proti komu jsi povýšil hlasu a pozdvihl vzhůru oči svých? Proti svatému israelskému! Skrze služebníky své zhaněl jsi pána a řekl jsi: Ve množství vozů svých já jsem vytáhl na vysoké hory, na vrcholy libáňské; i posekám vysoké cedry jeho a výborné jedle jeho a vejdu na nejvyšší téměř jeho, do jeho lesa Karmela. Já jsem vykopal a pil vodu a vysušil jsem šlépějí nohy své všechny potoky zákopů. Zda-liž jsi neslyšel, co jsem ode dávna učinil k tomu? Ode dnů dávných já jsem to připravil. A nyní dovedl jsem toho a stalo se vyvrácení hradů bojujících a měst hrazených. Obyvatelé jejich bezrucí trásli se a zahánbení jsou; učinění jsou jako seno polní a tráva pastviny a bylina na střechách, kteráž vadne, než doroste. Obydlí tvé i vycházení tvé a vcházení tvé znám i vzteklost tvou proti mně. Když jsi zuřil proti mně, pýcha tvá vstoupila v uši mé; protož dám kroužek v chřípě tvé a uzdu ve rty tvé a odvedu tě zase tou cestou, kterouž jsi přišel. Tobě pak — slova k Hizkiovi pronesená — toto bude znamením. Jez tohoto roku, co se samo zrodí, a druhého roku ovoce požívej; třetího pak roku sijte a žněte a štěpujte vinice a jezte ovoce z nich. A pustí to, co zachováno bude z domu Judova, a co zůstane, kořen dolů a vydá užitek vzhůru, nebo z Jerusalema vyjdou zbylí a spasení s hory Si-ona. Horlivost Jahve Sebaot učiní to. A protož toto praví Jahve o králi assyrském: Nevejdeť

do města tohoto a nevstřelí tam střely, aniž se ho zmocní pavéza, a neobžene je náspem. Cestou, kterou přitáhl, touž se zase navrátí, a do města tohoto nevejde, praví Jahve. I ochraním města tohoto, abych je zachoval pro sebe a pro Davida, služebníka svého.“

Skalopevná důvěra prorokova osvědčila se, neboť vojsko assyrské zmařeno náhlou katastrofou, o níž zachovala se živá pamět i v sousedním Egyptě. Poslání israelské vyšperkovalo ovšem později událost samu ve světle nadpřirozeném, vypravujíc, že téže noci, když se Hizkia modlil k Jahvovi v chrámu jerusalemském za osvobození těžce zkoušeného města, bil anděl Jahvův Assyry v táboře před městem i zhynulo prý 185.000 lidí. Jesaja uchoval pamět události skutečné. Vznikl náhlý mor v táboře assyrském ještě před obležením Jerusalema, ale v zemi zpustošené a mrtvolami přeplněné nebyl mor událostí neobyčejnou. Tehdy však nabyl mor rozměrů neobyčejných a zahostil se tvrdošíjně v assyrském táboře. Účinky jeho byly náhlé a velmi hrozné, neboť assyrské vojsko bylo tou měrou oslabeno, že neodvážil se již Sanherib boje s blížícím se vojskem nového krále egyptského Tirhaky, nýbrž na rychlo se zbytkem vojska do Assyrie ustoupil. Israelité vidouce v náhlé zkáze assyrského vojska vyplnění slov Jesajových, připisovali ovšem zkázu tu působení vyššímu, a v morové hlíze, všestranně se šířící a lid po tisících zachvacující, spatřovali anděla Jahvova. Také Egypťané připisovali později ná-

hlý odchod Sanheribových Assyřů, již na po-
mezí téměř země tábořivších, zázračnému zasa-
žení bohův a bájili o velikém počtu myší, bo-
hem Ptahem seslaných, které přes noc všem
Assyřům tětivy a řemení přehryzly.

Jerusalem byl zachráněn a s ním i říše jud-
ská. Sanherib nenalezl již vhodné chvíle k ob-
nově svých záměrů, neboť byl r. 681 př. Kr.
vlastním synem úkladně zavražděn. A hlavní
zásluhu šťastného konce hrozící této události
měl veliký prorok, který jsa sám naplněn ska-
lopevnou důvěrou ve šťastnou budoucnost, po-
vznášel mysl lidu právě tehdy, když nejvíce
klesala. I král i lid přihlíželi k němu jako k o-
svoboditeli svému a nikdež není řečeno, že by
byl Hizkia v posledních letech svého života
jednal proti radám velikého vlastence.

Než služba, již Jesaja národu svému pro-
kázal za bojů se Sanheribem, byla služba jeho
dle všeho zdání poslední. Veškera pamět u-
mlká o proroku od té chvíle, i jest pravdě-
podobno, že zemřel buď před koncem Hizki-
ovým anebo záhy po jeho úmrtí. Později tvr-
dilo se, že dožil se Jesaja ještě prvních dob
krále Menaše, a rabínské podání zachovalo po-
věst, že byl, horle do činů Menašových, které
příliš hověly polytheismu assyřskému, po roz-
kaze králově pilou za živa přerežán.

Jesaja tudíž zaplatil přírodě dluh povinný
spůsobem již neznámým, ale duch jeho žije
stále, žije ve sbírce jeho řečí, kteráž jest nej-
přednější památkou jazyka hebrejského a spo-
lu studnicí poučení všem vzdělaným národům.

Civilisace moderní ctí v Jesajovi jednoho z prvních zákopníků svých, neboť celým svým životem a všemi silamirazil on cestu ideí, odloučené od hmotné přítěže, ctí však v něm i vzor pravého vlastence, lidu svému radícího bezelstně a upřímně i tehdy, když v jiné směry lidu ukazovala cestu okamžitá nálada.

OBSAH:

	Str.
Amenhotep IV.	3
Saul	18
Nebukadnecar	45
Jesaja	87
